

Opinnäytetyö AMK

Sairaanhoidajakoulutus

Kevät 2025

Jasmin Keto ja Josefiina Sinikallio

Oppimateriaali sijaishuollon ammattilaisille
seksuaalisuuden puheeksiotosta lapsen ja
nuoren kanssa

Opinnäytetyö AMK | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Sairaanhoidajakoulutus

2025 | 44 sivua

Jasmin Keto & Josefiina Sinikallio

Oppimateriaali sijaishuollon ammattilaisille seksuaalisuuden puheeksiotosta lapsen ja nuoren kanssa

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvailla lapsen ja nuoren seksuaalikehitystä ja erilaisia seksuaalisuuden puheeksioton malleja sekä luoda oppimateriaali sijaishuollon henkilöstölle. Tavoitteena oli edistää seksuaalisuuden puheeksiottoa sijaishuollossa. Opinnäytetyö toteutettiin narratiivisena kirjallisuuskatsauksena (n=47) ja julkaisut analysoidaan sisällön erittelyllä. Opinnäytetyön toimeksiantaja on VAASI-hanke.

Seksuaalisuuden puheeksiotto lapsen ja nuoren kanssa on tärkeää, koska seksuaalisuus ja seksuaalinen hyvinvointi ovat olennainen osa ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Seksuaalikasvatus on jokaisen ihmisen seksuaalioikeus.

Opinnäytetyön tuotoksena syntyi sijaishuollon henkilöstölle Thinglink- alustalle kehitetty oppimateriaali. Oppimateriaali on case-muodossa. Caseissa käsitellään fiktiivisten hahmojen avulla seksuaalisuuden kehitystä ja sen puheeksiottoa ikäryhmittäin. Oppimateriaalissa eteneminen tapahtuu avoimien kysymysten kautta.

Asiasanat:

seksuaalisuus, seksuaalikasvatus, seksuaalisuuden puheeksiotto,
seksuaalisuuden puheeksioton mallit, sijaishuolto

Bachelor's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Degree programme in Nursing

2025 | 44 pages

Jasmin Keto & Josefiina Sinikallio

Learning material for foster care professionals on addressing sexuality with children and adolescents

The purpose of this thesis was to find out research-based information related to the sexual development of children and adolescents. It also presented different models for addressing sexuality. The aim of thesis was to enhance the approach to addressing sexuality in foster care. This thesis was conducted as a narrative literature review (n=47), and publications were analyzed using content analysis. The customer for this thesis is the VAASI project.

Addressing sexuality with children and adolescents is important because sexuality and sexual health are vital components of a person's overall well-being. Sex education is a fundamental human right.

As an output of this thesis, a learning material for foster care professionals was created on the Thinglink- platform. The learning material is case-based, with cases addressing sexual development and how to talk about sexuality with different age groups, using fictitious characters. The progression within the learning material is guided by open-ended questions.

Keywords:

sexuality, sex education, addressing sexuality, models for addressing sexuality, foster care

Sisältö

1 Johdanto	6
2 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja ohjaavat kysymykset	7
3 Opinnäytetyön toteuttamismenetelmä	8
4 Opinnäytetyön tulokset ja tuotos	12
4.1 Lapsen seksuaalisuus	12
4.2 Nuoren seksuaalisuus	17
4.3 Puheeksioton mallit	21
4.4 Puheeksiotto sijaishuollossa	24
4.5 Opinnäytetyöhön perustuva oppimateriaali	25
5 Eettisyys ja luotettavuus	34
6 Pohdinta	36
Lähteet	38
Kuvat	
Kuva 1. Oppimispolun tavoitteet ja ohjaus	27
Kuva 2. Casen valintavalikko	27
Kuva 3. Case – Kiintymyssuhteen luominen (0–1-vuotias)	28
Kuva 4. Case – Unnutus (2–3-vuotias)	28
Kuva 5. Case – Kehon eroavaisuudet (4–5-vuotias)	29
Kuva 6. Case – Kehon yksityisyys (6-vuotias)	29
Kuva 7. Case – Esipuberteetin muutokset (7–8-vuotias)	30
Kuva 8. Case – Nettiporno (9–10-vuotias)	30
Kuva 9. Case – Kehonkuva (11–12-vuotias)	31
Kuva 10. Case – Identiteetti (13–15-vuotias)	31
Kuva 11. Case – Ehkäisymenetelmän valinta (16–18-vuotias)	32
Kuva 12. Esimerkkinä avoin kysymys casesta 'Identiteetti (13–15-vuotias)'	32

Kuva 13. Esimerkkinä mallivastaus casesta 'Identiteetti (13–15-vuotias)'	33
Kuva 14. Esimerkki valmistuneesta casesta	33

Taulukot

Taulukko 1. Opinnäytetyön julkaisujen hakuprosessi.	9
Taulukko 2. Opinnäytetyön tulokseen valitut julkaisut.	10

1 Johdanto

Seksuaalisuus on luonnollinen osa ihmisyyttä koko elämän. Se pitää sisällään seksuaalisen suuntautumisen, erotiikan, mielihyvän, intiimit suhteet, lisääntymisen, sukupuolen, sukupuolisen identiteetin sekä sukupuoliroolit. Muut seksuaalisuuteen liittyvät käsitteet, kuten seksuaaliterveys ja seksuaalinen hyvinvointi rakentuvat näiden tekijöiden pohjalta. (THL 2023.) Seksuaalisuuden puheeksiotolla voidaan vaikuttaa positiivisesti lapsen ja nuoren seksuaalikasvatukseen. Hyvän seksuaalikasvatuksen avulla ihminen osaa tehdä parhaita mahdollisia valintoja oman seksuaalisuuden toteuttamisessa. (Väestöliitto n.d.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on narratiivisena kirjallisuuskatsauksena kuvailla lapsen ja nuoren seksuaalikehitystä eri ikäkausina sekä seksuaalisuuden puheeksioton malleja ja sen pohjalta luoda oppimateriaali sijaishuollon henkilöstölle. Opinnäytetyön tavoitteina ovat seksuaalisuuden puheeksioton edistäminen sijaishuollossa sekä lasten ja nuorten seksuaalisuuteen liittyvän tiedon edistäminen.

Opinnäytetyössä seksuaalisuutta käsitellään lapsessa ja nuorena tapahtuvien muutosten, lapsen ja nuoren mahdollisten kysymysten sekä kasvattajan ohjauksen ja tuen pohjalta. Ikäryhmänä ovat kaikki sijaishuollon mahdolliset asiakkaat eli 0–18-vuotiaat lapset ja nuoret. Sijaishuolto tarkoittaa kasvatuksen ja hoidon järjestämistä kodin ulkopuolella (THL 2024) ja sen tarve arvioidaan osana lastensuojelun sosiaalityötä. Sijaishuolto on lapselle tai nuorelle ajankohtainen, jos puutteet kasvuolosuhteissa tai huolenpidossa uhkaavat lapsen tai nuoren terveyttä ja normaalia kasvua ja kehitystä. (Varha n.d.)

Toimeksiantajana opinnäytetyölle toimii VAASI-hanke. Hankkeen yhtenä kehittämissuunnitelmana oli seksuaalisuus ja sen puheeksiotto sijaishuollossa. VAASI on valtakunnallinen sijaishuollon koulutusta, osaamista sekä uudistamista kehittävä viiden ammattikorkeakoulun yhteishanke. (VAASI-hanke n.d.).

2 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja ohjaavat kysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvailla lapsen ja nuoren seksuaalikehitystä sekä erilaisia puheeksioton malleja ja luoda oppimateriaali sijaishuollon henkilöstölle. Opinnäytetyön tavoitteina ovat seksuaalisuuden puheeksioton edistäminen sijaishuollossa sekä lasten ja nuorten seksuaalisuuteen liittyvän tiedon lisääminen.

Tiedonhakua ohjaavia ja rajaavia kysymyksiä olivat:

- Miten seksuaalisuus ilmenee ikäryhmittäin?
- Millaisia seksuaalisuuden puheeksioton malleja on?
- Miten seksuaalisuus otetaan puheeksi sijaishuollossa?

3 Opinnäytetyön toteuttamismenetelmä

Opinnäytetyö toteutettiin narratiivisena kirjallisuuskatsauksena. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus tarkoittaa kuvailevaa kirjallisuuskatsausta (Kangasniemi ym. 2013). Kirjallisuuskatsauksia on kolme päätyyppiä; kuvailevat (narratiiviset) ja systemaattiset kirjallisuuskatsaukset sekä määrällinen meta-analyysi.

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan antaa laaja kuva käsiteltävästä aiheesta. Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa tiivistyy aiheen aiempien tutkimusten olennainen sisältö. (Salminen 2011.) Meta-analyysi on tilastollinen tutkimusmenetelmä, jossa kootaan samantapaisia tutkimustuloksia yhteen ja vertaillaan niiden kehityssuuntia (Efsa n.d). Opinnäytetyö sisältää narratiivisen kirjallisuuskatsauksen aiheesta sekä oppimateriaalin kirjallisuuskatsaukseen perustuen.

Kuvaileva eli narratiivinen kirjallisuuskatsaus pyrkii muodostamaan kokonaiskuvaa aiemmista tutkimuksista. Sitä voidaan pitää yleiskatsauksena, jolle ei ole määritelty tarkkoja ja tiukkoja sääntöjä. (Salminen 2011.) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus perustuu tutkimuskysymyksiin, joiden pohjalta opinnäytetyössä haetaan laadullisia vastauksia. (Kangasniemi ym. 2013). Sen tekeminen on kriittistä kirjallisuuden keräämistä ja analysointia perustellusti tutkimusongelman avulla (Marjamaa ja Sinisalo 2022). Narratiivinen kirjallisuuskatsaus valittiin opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi, koska opinnäytetyön avulla kuvaillaan aiempia tutkimuksia käsiteltävästä aiheesta. Kirjallisuuskatsauksen pohjalta luotiin digitaalista oppimateriaalia sijaishuollon henkilöstölle Thinglink-alustalle case-muodossa.

Tiedonhaku toteutettiin suomeksi ja englanniksi. Tiedonhaussa käytettiin yksittäisiä sekä yhdistettyjä hakusanoja. Yksittäisiä hakusanoja, joita käytettiin, olivat: seksuaalisuus (sexuality), puheeksiotto (bringing up), puheeksi ottaminen (addressing), seksuaalikasvatus (sexual education), better-malli (better-model), plissit malli (plissit-model), ex-plissit-malli (ex-plissit model), lapsi (child) ja nuori (adolescent). Yhdistettyjä hakusanoja käytettiin tiedonhaussa esimerkiksi muodossa "sexuality AND bringing up AND sexual education".

Taulukko 1. Opinnäytetyön julkaisujen hakuprosessi.

Tietokanta	Hakusanat	Tulos	Valitut
Cinahl Complete	Better model	917*	1
	Better model AND sexuality	6	1
	Child AND sexuality	741*	0
	Ex-plissit model	8	2
	Plissit model	29	1
	Sexuality AND bringing up	2	0
	Sexuality AND addressing	252*	0
Finna	Better malli	220*	1
	Lapsi ja seksuaalisuus	238*	0
	Plissit malli	1	1
	Puheeksiottaminen	5	-
	Puheeksiotto	30	1
	Seksuaalikasvatus	38*	3
	Seksuaalisuus	397*	3
Medic	Puheeksiotto AND seksuaalisuus	0	-
	Seksuaalisuus OR sexuality	36*	-
	Seksuaalisuus OR sexuality AND plissit OR better	0	-
Pub Med	Better model and sexuality	1417*	-
	Child AND sexuality	15 728*	0
	Ex-plissit model AND sexuality	5	2
	Plissit model and sexuality	27	1
	Sexuality	96 093*	0
Tietokanta-artikkelit			15
Manuaalisella haulla valitut tietolähteet			48
*Tarkasteltu ensimmäiset 30 julkaisua			

Tiedonhaussa käytettiin luotettavia tietolähteitä, joita olivat PubMed, Finna ja Medic (taulukko 1.). Tiedonhaku toteutettiin myös manuaalisella tiedonhaulla. Opinnäytetyön tekemisessä haluttiin hyödyntää vain ajantasaista tietoa, joten tiedonhaun lähteet rajattiin vuosien 2015–2025 välille muutamaa lähdettä lukuun ottamatta. Kaksi ennen vuotta 2015 julkaistuista opinnäytetyöhön valituista julkaisuista käsitelivät toteuttamismenetelmän kuvailua, ja tiedonhakumme perusteella ei tieto siitä ole muuttunut. Lisäksi yksi vanhemmista lähteistämme käsiteli seksuaalisuuden puheeksiottoa, josta saatavilla oleva tieto oli rajallista. Valitut julkaisut analysoitiin sisällön erittelyllä.

Taulukko 2. Opinnäytetyön tulokseen valitut julkaisut.

When & how talk with your child about sex (American Academy of Pediatrics 28.3.2023)
Seksuaalikasvatuksen tueksi (Bildjuschkin K. THL.)
Lasten ja nuorten seksuaalikasvatus vanhemmuuden näkökulmasta (Bildjuschkin, K. Lääkärikirja Duodecim. 18.10.2022.)
Effectiveness of Sexual Counseling Using BETTER Model to Promote Sexual Function and Satisfaction of Married Women with Multiple Sclerosis (Ghafoori, F.; Bagheri, M.; Dehghan-Nayeri, N.; Khakbazan, Z. Haghani,H.; Hedayatnejad, M.; & Samadaee-Gelekholaee, K. 2022.)
Parents perspectives on talk with their adolescent and emerging adult children about sex: A longitudinal analysis (Grossman, J. & Richer, A. 15.10.2021.)
Sexual Behaviors in Young Children: What's Normal, What's Not? American Academy of Pediatrics Council on Child Abuse and Neglect (Healthy Children 17.4.2023.)
Tarviiko seksuaalisuudesta puhua? Tamk- blogi (Hiitti, M. 8.12.2021.)
Lapsen seksuaalinen käyttäytyminen. (HUS 25.7.2024.)
Kehotunnekasvatuksesta seksuaalikasvatukseen (Hyvä kysymys, Väestöliitto. 19.12.2018.)
Seksuaalisuus näkyy vahvasti nuoren elämässä. Rinnakaistallenne (Ihme, A. & Rainto, S. Kaleva. 1.6.2017.)
Vanhempien ajatuksia 7-9 vuotiaiden lasten seksuaalikasvatuksesta (Juuma, A. & Sorsa, S. Opinnäytetyö (AMK). Terveys- ja hyvinvointialat. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2022.)
Seksuaalikasvatus nuorten näköiseksi – seksuaalikasvatusmateriaalin kehittäminen yhdessä nuorten kanssa (Kaitala, E.; Hjort, E.; Nyrhinen, T.; Aarnio, H.; & Laaksonen, C. LIITO-lehti.)
Tunne- ja turvataitoja lapsille. Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, THL. Lajunen, K.; Andell, M. & Ylenius-Lehtonen, M. 2019.)
Seksuaalisuudesta puhuminen pienelle lapselle (Mannerheimin lastensuojeluliitto, MLL 2024.)
Seksuaaliterveyden opetuksen tulisi olla läsnä läpi opintojen (Manninen, S. Kätilölehti, 3, s.42-44 2024.)
Seksuaalikasvatusta nuorille – Opettajan opas (Mäki, S.Suomen Rfsu. 1.8.2016.)
Puheeksiotto työpaikalla (Mielenterveystalo n.d.)
Children's Attachment: Attachment in Children and Young People Who Are Adopted from Care, in Care or at High Risk of Going into Care (National library of medicine. The British Psychological Society & The Royal College of Psychiatrists. 2015.)
The Effect of Ex-PLISSIT Model on Sexual Satisfaction in Women with Multiple Sclerosis (Nazari, S. ; Keramatkar, M.; Moghdehipanah, H. & Olfati, S. 2023.)
Effect of WhatsApp-based BETTER model sexual counselling on sexual function and sexual quality of life in breast cancer survivors: a randomized control trial (Nazarzadeh, S.; Moghaddam-Tabrizi ; Haghighi, M. & Gharaaghaji-Asi, R. BMC Women's Health 8.9.2024.)
Kypsyvä seksuaalisuus (Nuortennetti, Mannerheimin lastensuojeluliitto 5.1.2024.)
Nuoren kasvu ja kehitys (Omaperhe 8.10.2024.)
Seksuaalinen kehitys (Omaperhe 8.1.2025.)
Nuoren seksuaaliterveys (Omaperhe 23.1.2025.)
Seksuaalinen kehitys (Omaperhe 8.1.2025.)
The effect on Sexual Counseling Based on PLISSIT and EX-PLISSIT Models on Sexual Function, Satisfaction, and Quality of Life: A Systematic Review and Meta-Analysis (Ozdemir S. ; Gangal, A. & Erenel, A. 6/2024.)
Tietoa ja menetelmiä lasten seksuaalikasvatuksen tueksi. Child sexual abuse prevention and education (Pelastakaa Lapset 2024.)

Synnyttäneen naisen terveen kehonkuvan tukeminen ja intiimiteveyden edistäminen – Opas terveydenhoitajille. Opinnäytetyö (AMK). Terveydenhoitajakoulutus. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu (Rantanen, E. & Seppälä, J. 2019.)
Effectness of Sexual Counseling Using PLISSIT Model to Promote Sexual Function of Fomen with Spinal Cord Injury: A Randomized Controlled Trial (Rezaei-Fard, M. ; Lofti, R.; Rahimzadeh, M. & Merghati-Khoei, E. 2019.)
Lupa puhua: Asiakkaan ja potilaan seksuaaliohjaus hoitotyössä (Ryttyläinen, K. & Virolainen, L. 2009.)
The Effect of Sexual Counselling Based on EX-PLISSIT Model on Improving the Sexual Function of Marrien Women with Systemic Lupus Erythematosus: A Randomized Controlled Trial (Shami, M.; Montazeri, A.; Faezi S.; Behboodi, M. & Zahra 2023.)
Ikätasoinen seksuaalikasvatus on lapsen turva (Sikala, I.; Tuura, J; Myllykangas, K. & Tölli, S. 25.5.2020.)
Journal of medicine. Tools for sexual counselling from Plissit to Better (Sinisaari-Eskelinen, M ; Jouhki, M-R ; Tervo P. & Väisälä, M. 2016.)
Sijaishuolto (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, THL 21.3.2024.)
Unnutus (Terveyskylä n.d.)
Kiintymyssuhteet ja kiintymyssuuhdemallit. Lääkärikirja Duodecim (Tokola M. & Airo R. 2024.)
Lastensuojelun sijaishuolto (Varsinais-Suomen hyvinvointialue, Varha n.d.)
Seksuaalisuus ja ikäkaudet (Varsinais-Suomen hyvinvointialue, Varha n.d.)
Tue lapsen seksuaalista kehitystä, ikätasoinen lapsilähtöinen kehotunnekasvatus. Ikävuodet 0-1 vuotiaan seksuaalisessa kehityksessä (Väestöliitto 2020.)
Väestöliitto 2020. Tue lapsen seksuaalista kehitystä, ikätasoinen lapsilähtöinen kehotunnekasvatus. Ikävuodet 2-3 vuotiaan seksuaalisessa kehityksessä (Väestöliitto 2020.)
Tue lapsen seksuaalista kehitystä, ikätasoinen lapsilähtöinen kehotunnekasvatus. Ikävuodet 4-5 vuotiaan seksuaalisessa kehityksessä. (Väestöliitto 2020.)
Tue lapsen seksuaalista kehitystä, ikätasoinen lapsilähtöinen kehotunnekasvatus. Ikävuodet 6 vuotiaan seksuaalisessa kehityksessä (Väestöliitto 2020.)
Tue lapsen seksuaalista kehitystä, ikätasoinen lapsilähtöinen kehotunnekasvatus. Hei, mitä minussa tapahtuu -julistte 7-12 v. (Väestöliitto 2019.)
Unnutus (Väestöliitto 2021.)
Seksuaalikasvatus (Väestöliitto n.d.)
Lapsi ja seksuaaliterveys (Väestöliitto n.d.)
Lapsen seksuaalinen kehitys (Väestöliitto n.d.)

4 Opinnäytetyön tulokset ja tuotos

4.1 Lapsen seksuaalisuus

Ensimmäinen ajatus saattaa olla, että lapsi ja seksuaalisuus eivät liity lainkaan toisiinsa. Aikuisen tavoin lapsellakin on oikeus seksuaalisuuteensa ja omaan kehoonsa (MLL 2024) ja vanhemman tai muun kasvattajan on hyvä ymmärtää seksuaalikasvatuksen tärkeys osana lapsen kasvua (Bildjuschkin 2022). Kehotunnekasvatuksesta puhumme alle kouluikäisten lasten kohdalla. Näin erotamme lasten tarvitseman tiedon nuorten ja aikuisten seksuaalikasvatuksesta. Kehotunnekasvatus painottuu omaan kehoon tutustumiseen, tunteiden hallintaan ja turvataitoihin. (Hyvä kysymys, Väestöliitto 2018.) Lapsuudessa seksuaalisuus ilmenee uteliaana, iloisena, ihmettelevänä ja avoimena asenteena. Lasta kiinnostaa niin oma kuin toisen keho. Lapsi opettelee omia oikeuksiaan, normeja ja turvataitoja sekä omasta kehosta huolehtimista. (Väestöliitto n.d.) Pienen lapsen seksuaalisuus on oman kehon haltuunottoa sekä tunteiden hallinnan opettelua. Lapset tarvitsevat taitoa ja tietoa kehon toiminnasta, kehojen kunnioittamisesta, turvataidoista, tunteista sekä käytöstavoista. (Hyvä kysymys, Väestöliitto 2018.)

Lapsen seksuaalisuuteen ei liity aikuisen tapaan eroottista ajattelua. Lapsi tutustuu itseensä ja omaan seksuaalisuuteensa itsenäisesti sekä aikuisen antamien selitysten ja opetusten avulla. Lapsen seksuaalikasvatukseen kuuluu olennaisesti kaikkien ruumiinosien häpeilemätön nimeäminen. Kun lapsi oppii jokaiselle ruumiinosalle nimet hän osaa suhtautua asioihin neutraalisti. (MLL 2024.) Omaan kehoon tutustumiseen liittyy koskettelu ja mielihyvän kokemukset (Väestöliitto n.d.). Lapsi ei kohdistu luontaisesti omaan kosketteluunsa häpeän tunteita (Väestöliitto 2021) ja se on osa lapsen normaalia kasvua ja kehitystä (Terveyskylä n.d.). Lapselle sukuelinten koskettelu on yhtä luontaista kuin muiden ruumiinosien (Väestöliitto 2021). Lapsen omiin sukuelimiin koskettelua kutsutaan unuttamiseksi. Unuttaminen on lapsen tapa tuntea mielihyvää koskettelemalla tai liikuttelemalla omaa kehoaan. Pienen lapsen unuttamisen voi havaita kohtaamisena alaraajojen yhteen hinkkaamisella. (Terveyskylä

n.d.) Vanhemman lapsen unnuttaminen näyttäytyy sukuelinten painelulla, hieromisella tai koskettelulla, käsillä tai jotain vasten (Väestöliitto 2021).

Seksuaalinen kehittyminen alkaa ikätasoisesti jo ensimmäisen elinvuoden aikana. Seksuaalista kehitystä muokkaa kasvattajan suhtautuminen lapsen toimintaan. Kasvattajan tulee luoda turvallinen ympäristö auttamalla lasta tarvittaessa. Lapsi haluaa tulla nähdyksi ja kohdatuksi. Lapsi haluaa, että hänet otetaan syliin, halataan ja silitetään. (Väestöliitto 2020.) Vauva tunnistaa vanhempansa muun muassa äänestä ja tuoksusta. Vierastamisvaihe on voimakkaammillaan vauvan ollessa 3–4 kuukauden ikäinen, mutta vauva rakentaa kaikkiin häntä hoitaviin omanlaisensa kiintymyssuhteen. (MLL 2024.) Vauvat, jotka kokevat turvallisen kiintymyssuhteen tuntevat itsensä suojatuiksi ja olonsa turvallisiksi. Turvallinen kiintymyssuhde antaa mahdollisuuden tutkia luottavaisemmin maailmaa. Tämä mahdollistaa sen, että vauva vetää muita puoleensa tarpeen tai ahdistuksen hetkinä. (National Library Of Medicine 2015.) Turvaton kiintymyssuhde voi syntyä kasvattajan epä johdonmukaisen toiminnan seurauksena. Epä johdonmukaisen toiminnan seurauksena vauva joutuu olemaan jatkuvasti varuillaan ja jännittyneenä eikä pysty ennakoimaan vanhempansa reaktioita. Turvattoman kiintymyssuhteen malleja ovat ristiriitaisesti turvaton-, välttelevä turvaton- sekä kaoottinen eli jäsentymätön kiintymyssuhdemalli. (Tokola & Airo 2024.)

Vauva opettelee miltä oma keho ja siihen koskettelu tuntuu. Vauva havaitsee, että kehossa on paikkoja, joista koskettaminen tuntuu hyvältä. Kiinnostus muita lapsia ja ympäristöä kohtaan kasvaa, ja vauva saattaa koskettaa myös muita lapsia. Puheen kehittymisen kautta pystytään opettamaan mikä on oikein ja mikä ei. On opetettava, että toista lasta ei saa koskettaa, eikä itseensä koskeminen ole julkinen asia. Tunteiden kehittyminen on voimakasta. Alkuun vauva viestii itkulla, kun tarvitsee jotakin. Myöhemmin tunteet kehittyvät ja tunteiden kirjo laajenee, vauva itkee, hymyilee ja jopa kiljuu riemusta. Vauvalle tulee antaa tilaa tutustua itseensä ja ympäristöönsä sekä näyttää tunteitaan. (Väestöliitto 2020.)

Käsitys tyttöjen ja poikien biologisista sukupuolista alkaa hahmottumaan lapselle 2–3 vuoden iässä. Lasta kiinnostaa toisten sukuelimet ja hän pohtii biologisten sukupuolten erilaisuutta myös ääneen. (Väestöliitto 2020.) Lapsi saattaa yrittää nähdä ikätovereitaan, sisaruksiaan tai aikuisia alasti ja voi näyttää sukuelimiään ikätovereille, koska oman kehon ymmärrys ja kehoon liittyvä ylpeys lisääntyy (Healthy Children 2023). Lapsi saattaa silti esimerkiksi neuvolassa kieltäytyä tutkimisesta (Väestöliitto 2020).

Lapselle kehittyy oma tahto ja itsenäistyminen alkaa kahden tai kolmen ikävuoden kohdalla. Näiden ominaisuuksien pohjalta lapsi opettelee omien oikeuksiensa ja tahtotilansa puolustamista. Lapsi oppii jatkuvasti lisää kyselemällä sekä erottelemaan asiat julkisiksi ja yksityisiksi. Kysymyksiin on vastattava todenmukaisesti ikätaso huomioiden. Sosiaalisuus lisääntyy ja lapsi kaipaa enemmän muiden seuraa sekä kokee tarvitsevansa ihailua. Lapsi havainnoi millaiset asiat tuovat iloa hänen itsensä lisäksi muille ympärille oleville ihmisille. Lapsi kokee iloa, lohtua ja turvaa tutuista ihmisistä ja heidän lähellään olemisesta, syleilystä sekä halailusta. Vauvoja nähdessään lasta alkaa kiinnostamaan mistä ne tulevat. (Väestöliitto 2020.)

Neljän ja viiden vuoden iässä lapsi on utelias, mutta kaipaa aikuisten kuuntelemista ja kehuja (Väestöliitto 2020). Luontaisen uteliaisuuden kieltäminen sekä lapsen arvokkuuden latistaminen voivat olla suurimpia vahinkoja yksilön seksuaaliselle kehitykselle (Juuma ja Sorsa 2022). Tunnetaidot kehittyvät entisestään kohtaamisten ja tunteiden nimeämisen avulla. Lapsi opettelee kohtaamaan uusia ihmisiä, mutta kokee tarvitsevansa turvataitoja kohdatessaan ihmisiä kodin ulkopuolelta. (Väestöliitto 2020.) Turvataidot antavat lapsille tietoa ja valmiuksia toimia erilaisissa uhka- ja vaaratilanteissa. Turvataitokasvatuksella vahvistetaan lapsen itsearvostusta ja itsemääräämisoikeutta sekä annetaan tietoa lapsen oikeuksista. Lapsen turvallisuus on kuitenkin vanhemman sekä lapsen kanssa työskentelevän vastuulla. (Lajunen ym. 2019.)

Lapsi erottaa jo 4–5-vuotiaana biologiset sukupuolet toisistaan ja ymmärtää, että hänestä kasvaa mies tai nainen. Lapsi ymmärtää myös nuoren ja vanhan

eroavaisuuden. Lapsen käsitystä omasta sukupuolesta täytyy kunnioittaa. Lapselle tulee antaa vaihtoehtoisia malleja sukupuolesta ja seksuaalisesta suuntautumisesta. (Väestöliitto 2020.) On tärkeää korostaa, että kaikki kehot ovat erikokoisia, -muotoisia ja -värisiä ja että jokainen on ainutlaatuinen omana itsenään (Pelastakaa Lapset 2024). Jokaisen itsemääräämisoikeutta omaan kehoon tulee kunnioittaa sekä hyväksyä itsensä sekä muiden erilaisuus ja moninaisuus. Lapselle tulee antaa turvatietoa rakennusaineena seksuaalisen identiteetin kehittymiseksi. (Ihme ja Rainto 2017.)

Osa 4–5 vuotiaista lapsista unnuttaminen auttaa rauhoittumaan ja nukahtamaan. On tärkeää tuoda ilmi lapselle, että tutulle aikuiselle saa tulla kertomaan, jos kokee jonkun toisen ihmisen koskettamisen epämiellyttävänä. Aina jos kosketus tuntuu pahalta, on lupa sanoa ei ja poistua paikalta. Lapselle tulee myös opettaa, että ketään ei saa koskettaa ilman lupaa. (Väestöliitto 2020.) Lapselle voi kertoa esimerkiksi uimapukusäännöstä, jonka mukaan ketään ei saa koskea uimapuvun alla oleviin paikkoihin ilman lupaa, sillä ne ovat jokaisen omia ja yksityisiä paikkoja (Väestöliitto 2018). Koskettaa saa vain, mikäli se tuntuu molemmista turvalliselta ja luotettavalta. Uimapukusäännön opittuaan lapsen on helpompi ymmärtää, että vaikka keho on arvokas ja kaunis, ei kaikkea ole sopivaa näyttää julkisesti. (Sikala ym. 2020.) Lapsen kasvaessa ja omaksuessa sopivuussääntöjä, kyseinen käyttäytyminen muiden nähden vähenee ja lapsi oppii tekemään sitä omassa rauhassa (HUS 2024).

Lapsi alkaa ymmärtämään 6-vuotiaana, että keho muuttuu ihmisen kasvaessa. Lapsi voi puhua ja kysellä seksuaalisuuteen ja kehon osiin liittyviä asioita vanhemmilta ja keskustella niistä muiden lasten kanssa. Lapsen kysymyksiin onkin tärkeää vastata ja kertoa, että rakkaus ja seksuaalisuus ovat hienoja asioita. Lapsi voi leikkiä ja piirtää seksuaalisuuteen liittyviä asioita. Seksuaaliset tutkimusleikit tapahtuvat yleensä vanhemmilta ja muilta aikuisilta salassa. (Väestöliitto 2020.) Huolimatta hormonierityksen vähäisyydestä pojilla tapahtuu erektioita koko lapsuusajan (Juuma ja Sorsa 2022).

Ystävyys, ihastumiset ja tykkäämiset ovat tärkeää 6-vuotiaalle lapselle, ja lapsi voi kokea myös mustasukkaisuutta. Lapsen mielikuvitusmaailma voi sekoittua ja

siihen voi liittyä esimerkiksi rakkautta samaa sukupuolta edustavaa henkilöä kohtaan. (Väestöliitto 2020.) Lapselle on hyvä kertoa kaveruuden, rakkauden sekä intohimon välisistä eroista (Juuma ja Sorsa 2022). Ihastumisia ja ystävyiksi on tärkeää tukea. Sukupuoli- ja kulttuurierot alkavat kiinnostamaan lasta. Lapsi alkaa oppia tunnistamaan arvoja ja miettimään niiden merkityksellisyyttä. Lapselle on tärkeää kertoa tasa-arvon merkityksestä ja siitä, että muiden ja itsensä hyväksyminen on tärkeää. (Väestöliitto 2020.) Haitallisten stereotyyppien tai vanhentuneiden normien vahvistamista tulee välttää seksuaalikasvatuksessa (Pelastakaa Lapset ry 2024).

Itsenäistymisen tarve lisääntyy 7–8-vuotiaana, jonka seurauksena tunteet vaihtelevat. Itsetunto myös kehittyy ja lapsi on rohkeampi tutustumaan uusiin ihmisiin. Monenlaisten ihmisten hyväksyminen tulee lapselta luonnostaan ja halu pärjätä ryhmän jäsenenä kasvaa. On tärkeää antaa lapselle hyväksyvää tietoa erilaisista ihmissuhteista ja ihmisistä sekä toteuttaa kasvatusta sukupuolisensitiivisesti. Tämä tarkoittaa, että lapsen yksilöllisyyttä tuetaan ja perinteisiä sukupuolirooleja häivytetään. (Juuma ja Sorsa 2022.) Itsearvostuksen tärkeyttä tulee korostaa sekä lapselle tulee antaa huomiota, kehuja ja turvaa. (Väestöliitto 2019.)

Lapsi pohtii 7–8-vuotiaana yhä enemmän eri sukupuoliin liittyviä eroja ja sitä miten ne näkyvät kehossa. Lasten saamiseen ja seksuaalisuuteen liittyvät asiat alkavat kiinnostaa lasta ja lapsi voikin uteliaana kysellä niistä aikuisilta. Lapsi voi kiinnostua enemmän omasta kehostaan ja tutustua siihen katsomalla ja koskettelemalla. (Väestöliitto 2019.) Lapsen seksuaalinen käyttäytyminen omaa kehoa kohtaan voi tulla esiin tai lisääntyä myös elämän kriisien, kuten läheisen kuoleman tai vanhempien eron yhteydessä. Lapsen ahdistuneisuus voi ilmetä fyysisen läheisyyden hakemisena muun muassa itsensä kosketteluna. (HUS 2024.) Lapsi oppii monia terveyteen liittyviä asioita sekä huolehtimaan hygieniastaan ikätasoisesti (Väestöliitto 2019). Hygieniasta huolehtimisessa tulee korostaa myös intiimihygienian tärkeyttä. Intiimialue tulee pestä vedellä tai siihen tarkoitettulla pesuaineella. (Mäki 2016.)

Pääasiassa tyttöjen kehitystä ohjaa estrogeeni ja poikien testosteroni, mutta ennen murrosikää hormonin erityis on vähäistä (Juuma ja Sorsa 2022). Osalla lapsista voi näkyä murrosiän merkkejä jo 9–10-vuotiaana ja monet lapset vertailevat omaa kehitystään toisiin. Kehon muutoksista on tärkeää kertoa lapselle ja siitä, että kaikki kehittyvät omaa tahtia eikä siihen voi vaikuttaa. Muutokset omassa kehossa voi tuottaa erilaisia tunteita. Osalla lapsista voi alkaa jo ensimmäiset kuukautiset ja siemensyöksyt. Lapsen omatunto vahvistuu ja lapsi kokee kavereiden mielipiteet tärkeinä. Lapselle on hyvä opettaa, että turvallisuuden tulee olla perustana kaikissa ihmissuhteissa. Hyvän kaveruuden merkeistä voi myös kertoa lapselle. (Väestöliitto 2019.)

4.2 Nuoren seksuaalisuus

Nuoruuteen liittyy itsenäistymistä sekä perheestä irtaantumista. Nuori hakee uusia kokemuksia niin seksuaalisuuteen kuin seksiin liittyen. (Varha n.d.)

Seksuaalikasvatus varhaisessa vaiheessa ehkäisee teini-ikäisten seksuaalista riskikäyttäytymistä (Grossman ja Richer 2021) ja parantaa nuorten kykyä pitää huolta itsestään. Läheisten tuki ja intimitietin kunnioittaminen helpottavat nuoren muuttuvan kehon sekä seksuaalisten tunteiden hyväksymistä ja niistä nauttimista. Ikä- ja kehitystasoinen puhe seksuaalisuudesta, ehkäisystä ja seksistä antaa eväitä tutustua omaan seksuaalisuuteen omia sekä muiden rajoja kunnioitten. (Varha n.d.) Varhaisnuoruudessa seksuaalinen kehitys kiihtyy, jonka seurauksena seksuaalisuuteen liittyvät asiat nousevat nuoren tietoisuuteen. Useimmat nuoret tuntevat tarvetta ottaa selvää oman ikäryhmänsä fyysisestä kehityksestä ja seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. (MLL Nuortennetti 2024.) Nuorella on oikeus yksityisyyteen, vanhemman kanssa ei tarvitse jakaa kaikkea seksuaalisuuteen liittyvää (Omaperhe 2025).

Nuori kokee mielialojen ja tunteiden vaihtelua ja voi näyttää tunteensa avoimesti (Väestöliitto 2019). Suuret kysymykset ja henkevät keskustelut kiinnostavat nuorta (Omaperhe 2024). Ystävien merkitys elämässä korostuu ja nuorelle on hyvä kertoa toisen kunnioittamisen tärkeydestä sekä ystävyiden säännöistä. Nuoruudessa alkavat ensimmäiset seurustelukokeilut. Seurustelukumppani

löytyy usein omasta tutusta kaveriporukasta. Aikuisen on hyvä tuoda ilmi läsnäolonsa ja mielenkiintonsa myös nuoren seurusteluun liittyvissä asioissa. Nuorten ensimmäiseen seurustelusuhteeseen saattaa liittyä erilaisten asioiden kuten kiintymyksen osoittamisen harjoittelua. Nuorten puheet saattavat olla seksuaaliviritteisiä. Seksuaaliviritteisellä puheella saatetaan hakea joukkoon kuulumisen tunnetta sekä tutkailla muiden nuorten ja aikuisten reaktioita puheisiin, vaikka ne asiat eivät olisi vielä käytännössä omakohtaisia. Ihastumisen kohteita tulee ja menee ja suhteet ovatkin usein lyhytaikaisia. Tämä saattaa luoda nuorelle voimakkaita tunteita, joihin aikuisen on reagoitava ymmärtävästi. (Väestöliitto 2019.)

Keho alkaa muuttua lapsen kehosta nuoren kehoksi 11–12 vuoden iässä (Väestöliitto 2019). Tavallisia muutoksia murrosiässä ovat pituuden ja painon lisääntyminen, hiusten ja ihon rasvoittuminen, hien hajun voimistuminen, sukuelinalueen ihon tummuminen sekä ihon ja sukuelinten karvoituksen käynnistyminen. Tyttöillä rinnat suurenevat, kuukautiset alkavat ja lantio levenee. Ennen kuukautisia alkavat valkovuodot. Pojilla murrosiän kehittyminen alkaa tavallisesti kivesten kasvulla ja yöllisillä siemensyöksyillä. Myös aataminomena, viikset, parta ja penis alkavat kasvaa sekä ääni madaltua. (Mäki 2016.) Tytöt ovat kehityksessä 1–2 vuotta poikia edellä. Tytöt ovat tässä vaiheessa useimmiten poikia pidempiä. Nuoret vertailevat itseään esimerkiksi televisiossa ja sosiaalisessa mediassa näkyviin aikuisiin. On tärkeää kertoa, että kaikki kehot ovat erilaisia ja kehityksen suhteen yksilöllisiä. Fyysisiin muutoksiin tottuminen voi kestää pitkään ja muutokset saattavat tuntua kiusallisilta. Nuori kaipaa enemmän yksityisyyttä ja esimerkiksi toisten nähden riisuutuminen voi tuntua epämiellyttävältä. Nuoret, joilla muutokset alkavat ikätovereihinsa nähden aikaisemmin tai myöhemmin saattavat tuntea olonsa poikkeaviksi. (Väestöliitto 2019.) Hormonaaliset, keholliset, sosiaaliset ja psykologiset muutokset aiheuttavat nuorelle monenlaisia tuntemuksia (Mäki 2016). Fyysiset muutokset tapahtuvat usein psyykkisiä muutoksia nopeammin, joten nuoren käyttäytyminen verrattuna hänen ulkomuotoonsa saattaa vaikuttaa lapsellisemmältä. Hormonitoiminta vilkastuu kehossa ja esimerkiksi

ehkäisy tavoista sekä vastuun tärkeydestä on tärkeää kertoa nuorelle.
(Väestöliitto 2019.)

Sukupuolihormonien tuotannon ja seksuaalisen kehityksen kiihtymisen seurauksena seksuaalisuus muuttuu murrosiässä, 13–15-vuotiaana aikuisempaan suuntaan (Väestöliitto 2019). Tässä iässä nuori miettii mitä seksuaalisuus on käyttäytymisenä, tunteena, asenteena ja toimintana sekä pohtii omaa seksuaalista identiteettiään (Mäki 2016). Nuorelle syntyy ajatuksia itsestään seksuaalisena olentona ja alkaa tuntemaan vetovoimaa muita ihmisiä kohtaan. Murrosiän tuoman seksuaalisen kiihottumisen seurauksena nuori tutustuu itsetyydytykseen. Itsetyydytys on nuorelle turvallinen tapa tutustua kehoonsa, purkaen samalla seksuaalisia paineita. Nuorten etsiessä tietoa seksuaalisuuteen liittyen netistä vastaan tulee usein erilaiset pornosivustot. Nuorta on hyvä muistuttaa niiden fiktiivisyydestä sekä ikärajaista, joka on 18-vuotta. (Väestöliitto 2019.) Porno on helposti saatavilla, joten on tärkeää opettaa nuorille myös medialukutaitoa (Omaperhe 2025). Internetin muista vaaroista on myös tärkeää kertoa, sillä digitalisoituvan maailman myötä sosiaalisen median kautta uudenlaiset seksuaalisen häirinnän muodot ovat tulleet osaksi nuorten arkea (Kaitala ym. 2022).

Nuoren seksuaalinen suuntautuminen vahvistuu 12–20 vuoden iässä. Ulkonäköön ja pukeutumiseen panostamalla sekä erilaisilla käyttäytymismalleilla nuoret kokeilevat seksuaalista viehättävyyttään muiden silmissä. (MLL 2023.) Murrosikään liittyvät fyysiset muutokset voivat hämmäntää osaa nuorista, varsinkin jos nuori kokee, ettei kuulu syntymässä määriteltyyn sukupuoleen (Omaperhe 2025). Jokaisen kokemusta omasta seksuaalisuudesta tulee arvostaa kyseenalaistamatta. Oma sukupuoli ja sen ilmentämistä tulee kuitenkin saada tutkia rauhassa ilman ulkopuolisia paineita sukupuolen määrittämisestä. Näiden vaiheiden aikana nuori tarvitsee aikuiselta kehuja ja arvostusta. (MLL 2023.) Jos lapsi kokee jatkuvaa häpeän tunnetta, voi siitä tulla osa hänen identiteettiään ja hän voi kokea olevansa jollakin tapaa huono, puutteellinen tai kelpaamaton (Sikala ym. 2020). Nuoren seksuaalisuudesta ja siihen liittyvistä muutoksista tulisi olla kiinnostunut, mutta nuorelle pitää kuitenkin antaa myös tilaa. Avoimella puheilmapiirillä, joissa toisia

ihmisiä ei pilkata heidän ulkomuotonsa perusteella on vaikutusta myös nuoren omiin tuntemuksiin muuttuvassa kehossa. Vaikuttamalla nuoren itsetuntoon sekä lisäämällä tietoa seksuaalisuudesta voidaan vaikuttaa ennaltaehkäisevästi riskikäyttäytymiseen. Tietoa seksuaalisuudesta ei tulisi jakaa omien kokemusten avulla. (MLL 2023.)

Nuori saattaa olla 16–18-vuotiaana vielä tietämätön monista seksiin ja seksuaalisuuteen liittyvistä asioista, mutta kiinnostunut kaikesta niihin liittyvästä. Puheessa saattaa esiintyä paljon seksisanastoa, joka voi kauhistuttaa vanhempaa. Nuori etsii seksuaalista identiteettiään ja tutustuu muuttuneeseen kehoonsa. Itsetyydytys on luonnollinen tapa purkaa paineita ja tutustua omaan kehoonsa ja nuori voi masturboida useamman kerran päivässä. Seksuaalisista kokemuksista koetaan usein paineita nuorten välillä. Seksikokemuksilla saatetaan rehvastella ja niitä voidaan jopa väärennellä, joka ruokkii nuoren harhakuvitelmaa seksistä sekä kasvattaa nuoren ahdinkoa olla seksuaalisesti yhtä kokenut kuin muut. (Väestöliitto 2019.)

län myötä seksuaalisuus kasvaa kokonaisvaltaisemmaksi ja nuori kokee usein 16–18 vuoden iässä ihastumisen ja jopa rakastumisen tunteita.

Seurustelusuhteet kuuluvat nuoren itsenäistymiseen ja edesauttavat nuorta irtaantumaa vanhemmistaan. Hellyyden, rakkauden ja seksuaalisuuden yhdistäminen on nuorelle kuitenkin vielä vierasta. Oman kehonsa tunteminen ja hyväksyminen onkin tärkeää ennen kuin on jakamassa sitä toisen kanssa.

Ensimmäisten seksuaalisten kokemusten aika on vasta, kun nuori on tunne-elämältään riittävän kypsä ja välittää kumppanistaan aidosti. (MLL 2023.)

Aikuisten asettamat säännöt ja tavat mietityttävät nuorta ja nuori voikin joskus omalla käytöksellään pyrkiä tuomaan ilmi omia ja muiden oikeuksia. On hyvä kertoa nuoren oikeuksista sekä vanhemmuuden velvollisuuksista ja tärkeydestä ikätasoisesti vaikkei hän kysyisikään niistä. (Väestöliitto 2019.)

4.3 Puheeksioton mallit

Plissit-malli on ohjauskeino seksuaalineuvonnassa. Mallia hyödyntämällä pystytään lähestymään positiivisesti seksuaalisuudesta puhumista. (Rantanen ja Seppälä 2019.) Suurinta osaa asiakkaista ja potilaista, joilla on seksuaalisuuteen liittyviä ongelmia tai kysymyksiä, voidaan auttaa ohjaamalla hyväksymään seksuaalisuus osaksi elämää. Heille voidaan antaa ohjausta, tukea ja tietoa seksuaalisuudesta. (Ryttyläinen ja Virolainen 2009.) Plissit-malli on kehitetty sanoista permission (luvan antaminen), limited information (rajattu tieto), specific suggestions (erityisohjeet) sekä intensive therapy (intensiivinen terapia) (Sinisaari-Eskelinen ym. 2016). Plissit-mallin jokaisella neljällä puheeksioton tasolla on keinonsa vastata seksuaalisiin huolenaiheisiin (Ozdemir ym. 2024). Mallissa edetään lineaarisesti tasolta toiselle (Sinisaari-Eskelinen ym. 2016). Se toimii myös porrastettuna mallina seksuaalikysymysten käsittelylle (Mäki 2016).

Ensimmäisellä tasolla annetaan lupa puhua seksuaalisuudesta (Sinisaari-Eskelinen ym. 2016). Tehokkaan viestinnän saavuttamiseksi pyritään luomaan viihtyisä, luotettava ja intiimi ympäristö. Asiakasta tai potilasta rohkaistaan jakamaan seksuaalisuuttaan ja puhumaan ongelmistaan sekä esittämään kysymyksiä kaikesta seksuaaliterveyteen liittyvästä. (Rezaei-Fard ym. 2019.) Tasolla oiotaan seksuaalisuuteen liittyviä väärinkäsityksiä, poistetaan mahdollisia ennakkoluuloja (Mäki 2016) sekä tunnistetaan seksuaalisuuden huolenaiheet (Rezaei-Fard ym. 2019). Taso kuvastaa myös arviointiprosessia seksuaalisuuteen liittyvien terveystarpeiden täyttämisestä (Ozdemir ym. 2024). Toinen taso tarkoittaa tiedon antamista kerrottuun rajattuun ongelmaan (Sinisaari-Eskelinen ym. 2016). Tasolla havainnollistetaan ihmisen psyykkisiä ja fyysisiä piirteitä sekä seksuaalisuutta (Mäki 2016). Tasolla voidaan myös kertoa sairauden vaikutuksesta seksuaalisuuteen sekä mahdollisten hoitojen vaikutuksista seksuaalitoimintoihin (Ozdemir ym. 2024). Kolmannella tasolla asiakkaan tai potilaan seksuaalisuutta selvitetään anamneesin pohjalta (Mäki 2016). Asiakkaalle tai potilaalle ja hänen mahdolliselle kumppanilleen voidaan antaa tietoja ja harjoituksia seksuaalisuuteen liittyvien tarpeiden tyydyttämisestä

sekä ehdottaa keinoja seksuaalielämän toteuttamiseksi. (Ozdemir ym. 2024.) Tasolla tulee ymmärtää nuoren seksuaalisuuden keskeneräisyys (Mäki 2016). Tason aikana pyritään muutokseen asiakkaan tai potilaan tilassa ohjeiden ja harjoitusten avulla (Sinisaari-Eskelinen ym. 2016). Neljännellä tasolla terapia on intensiivistä seksuaalisen kuntoutuksen asiantuntijan kanssa. Suuri osa asiakkaista ja potilaista hyötyy jo edellisten tasojen avusta ja vain pieni osa vaatii kuntoutuakseen terapiaa. (Ozdemir ym. 2024.)

Tasoista kaksi ensimmäistä; luvan antaminen ja rajattu tieto ovat osa jokapäiväistä kohtaamista asiakkaan tai potilaan kanssa sekä hoitotyötä. Terveystieteiden ammattihenkilöt saavat peruskoulutuksessa valmiudet luvan antamisen- ja rajatun tiedon tasoilla toimimiseen. Täydennyskoulutuksessa saa valmiudet toimia erityisohjeiden tasolla. Intensiivinen terapia edellyttää kliinisen seksologin, seksuaalisen kuntoutuksen asiantuntijan tai seksuaaliterapeutin osaamista terapeutilta. (Sinisaari-Eskelinen ym. 2016.)

Ex-plissit-malli on Plissit-malli:sta uudempi seksuaalisuuden puheeksioton malli (Nazari ym. 2023) ja se on kehitetty Plissit-mallin jatkeeksi (Ozdemir ym. 2024). Ex-plissit-malli on kehitetty Plissit-mallista laajemmaksi, jotta hoitohenkilökunta voisi reflektoida ammatillista kasvuaan (Rantanen ja Seppälä 2019). Kaikki vaiheet alkavat luvalla ja asiakkaalle tai potilaalle tarjotaan mahdollisuus kysymysten esittämiseen tai huolien ilmaisuun itsetietoisuuden lisäämiseksi. Intensiivisen hoidon tarjoamista sekä palautteen antoa on myös laajennettu Ex-plissitissä verrattaessa vanhempaan Plissit-malliin. (Shami ym. 2023.) Ex-plissit-mallissa jokaisen tason palautetta pidetään tarpeellisena itsetietoisuuden lisäämiseksi. Neuvonta ja interventio ei ole lineaarista toisin kuin Plissit-mallissa. (Nazari ym. 2023.) Mallia hyödyntämällä seksuaalisuuden puheeksiotossa voidaan vahvistaa ja kehittää hoitohenkilökunnan tietämystä seksuaalisuudesta. Avoin vuoropuhelu on iso osa Ex-plissit-mallin käyttöä. Vuoropuhelun aikana on tärkeää tarkastella asiakkaan tai potilaan osallisuutta keskusteluun ja huomioida hänen yksilölliset tarpeensa. (Rantanen ja Seppälä 2019.)

Better-malli on neuvontamalli seksuaalisten häiriöiden käsittelemiseksi (Salim ym. 2023). Better-malli on kehitetty sanoista bring up the topic (asian puheeksiotto), explain (huolen ilmaisu), tell (asian kertominen), timing (oikea-aikaisuus), educate (ohjaus) sekä record (kirjaaminen). Better-malli etenee tasolta toiselle jäsennellysti. Ensimmäisellä tasolla ammattilaisen tehtävänä on luoda seksuaalisuuden puheeksiotolle suotuisa ilmapiiri. Suotuisa ilmapiiri voidaan luoda esimerkiksi avoimella kysymyksellä, jolloin asiakas tai potilas voi itse päättää keskustelun jatkumisesta. Avoimen kysymyksen yhteydessä voidaan tuoda ilmi, että kysymys esitetään kaikille, eikä kysymystä tuoda ilmi vain kyseisessä tilanteessa. (Sinisaari-Eskelinen ym. 2016.) Jos asiakas tai potilas on haluton ilmaisemaan huolensa, on tärkeää tuoda ilmi, että ammattilainen on halukas keskustelemaan aiheesta (Nazarzadeh 2024). Huolen ilmaisun vaiheessa eli toisella tasolla ammattilainen kertoo asiakkaalle puheeksi ottamisen tärkeydestä sekä antaa tilaa asiakkaalle tai potilaalle itse kertoa huolenaiheistaan (Sinisaari-Eskelinen ym. 2016). Keskustelun kautta on tärkeää korostaa seksuaalisuuden olevan tärkeä ja merkityksellinen osa elämää (Nazarzadeh 2024). Asiakkaan tai potilaan huolenaiheisiin tulee pyrkiä vastaamaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Kolmannella tasolla tarkastellaan asiakkaan ilmi tuomia huolenaiheita. Huolenaiheille pyritään löytämään ratkaisu. Asiakasta tai potilasta ei saa jättää huolenaiheensa kanssa yksin. Ammattilaisen tulee pitää mielessään mahdollisuus moniammatillisen tiimin konsultointiin, jos ei itse löydä vastausta kysymyksiin. Neljäs taso on oikea-aikaisuuden taso. Asiakkaalle tai potilaalle tulee tuoda ilmi, että seksuaalisuudesta voidaan puhua, kun hän on siihen valmis. Asiakasta tai potilasta ei tule painostaa seksuaalisuudesta puhumiseen. Kun asiakas tai potilas kokee, että on paras aika puhua, seksuaalisuuteen liittyvää tietoa voidaan antaa. Seksuaalisuuteen liittyvää annettua tietoa syvennetään yksilöllisesti hoidon eri vaiheissa. Viides taso on ohjaamisen vaihe. Ohjaamiseen liittyy mahdollisten apuvälineiden, liukasteiden tai hellyysharjoitusten ohjaus. Viimeinen- eli kuudes taso on kirjaaminen. (Sinisaari-Eskelinen ym. 2016.) Asiakasta tai potilasta pyydetään jakamaan ajatuksia

prosessista sekä käytyjä menettelyjä tarkastellaan yhdessä. Kaikki oleelliset asiat merkitään potilasasiakirjoihin. (Ghafoori ym. 2022.)

4.4 Puheeksiotto sijaishuollossa

Sijaishuollossa lapsen hoito ja kasvatusta tapahtuu kodin ulkopuolella, jolloin kasvatukseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Sosiaalityöntekijät ja -ohjaajat ovat keskeisessä roolissa sijaishuollossa. He toteuttavat sijaishuoltotyötä yhdessä muiden ammattilaisten kanssa. (THL 2024.) Seksuaalisuuden kehittymisen tunteminen pääpiirteittäin on tärkeää, jotta lasta ja nuorta voidaan ohjata kehityksen eri vaiheissa. Tunteminen auttaa ammattilaisia tunnistamaan ja puuttumaan mahdollisesti ilmeneviin huolestuttaviin käyttäytymismalleihin. (Väestöliitto n.d.) Seksuaalisuuden eri kehitysvaiheet kuvaavat sisäistä muutosta ja valmiuksien eri tasoja. Kehityksen tulee edetä omaa tahtia ja itseä kunnioittaen. (Varha n.d.) Kun tieto seksuaalisuudesta on riittävää, osaa tehdä sellaisia ihmissuhteisiin ja seksuaalisuuteen liittyviä päätöksiä, jotka tukevat omaa ja toisten kokonaisvaltaista hyvinvointia (MLL Nuortennetti 2024).

Lapsen seksuaalinen hyvinvointi vaatii yhtenäisen kasvatustilinjan varhaiskasvatukseen tai koulun ja kodin välille (Väestöliitto n.d.).

Seksuaalisuuden puheeksi ottaminen on aina ammattilaisen vastuulla (Hiitti 2021). Nuoret myös toivovat keskustelua seksuaalisuuteen liittyvistä asioista aikuisen kanssa (Kaitala ym. 2022). Avoin keskustelu seksuaalisuuteen liittyvistä teemoista vaatii riittäväksi koettua osaamistasoa ammattilaisilta (Manninen 2024). Seksuaalisuuden puheeksiotossa sijaishuollossa on hyvä olla selvillä yhteiset sanavalinnat sekä kohderyhmän ikätaso (Sikala ym. 2020). On tärkeää, että tarjottu keskustelunavaus ja tarjottu tieto kohtaa nuoren tiedontarpeiden kanssa (Kaitala ym. 2022).

Jotta lapsen seksuaalisuudesta tulisi helpommin lähestyttävä ja arkipäivään sujuvasti sijoittuva asia, on syytä keskustella aiheesta aina avoimesti. Seksuaalisuudesta puhuminen on yhteiskunnassamme vielä tabu ja seksuaalisuuden puheeksi ottaminen lasten ja nuorten kanssa voi olla

haastavaa. (Sikala ym. 2020.) Seksuaalikasvatus tulisi olla kuitenkin osa jokaisen lapsen arkea. Avoin ja turvallinen ilmapiiri mahdollistavat seksuaalisuudesta puhumisen. (THL 2024.)

Puheeksiotto tarkoittaa rakentavan ja avoimen keskustelun aloittamista jonkin ongelman tai huomion tiimoilta. Puheeksi otettua asiaa käsitellään avoimesti ja luotettavasti ja se pyritään ratkaisemaan yhdessä. Onnistunut puheeksiottotilanne edellyttää myös turvallista ilmapiiriä. (Mielenterveystalo n.d.) Haastavien asioiden onnistunut puheeksiotto edistää avointa vuoropuhelua kaikkien osapuolten välillä (Mielenterveystalo n.d.).

Ennen puheeksi ottamista jokaisen kasvattajan on tutustuttava omiin seksuaalisuutta koskeviin arvoihin ja asenteisiin. Omia arvoja ja asenteita ei saa siirtää lapseen sellaisenaan vastaamaan vain yhtä ainoaa mahdollisuutta.

Puheeksiotto on dialogi eikä kasvattajankaan tarvitse tietää kaikkea. Aikuisen kasvattaessa lasta hän oppii ja kasvaa myös itse. (Bildjuschkin 2022.)

Kasvattajan on tärkeää pohtia omaa rooliaan seuraavien kysymysten pohjalta: miksi ja miten kasvaton ja mitkä ovat kasvatukseni sisällöt (Bildjuschkin 2015).

Seksuaalisuuden puheeksiotto voi olla lapselle ja nuorelle haastavaa, sillä lapsi ei aina ymmärrä kehossaan tapahtuvia muutoksia ja tieto seksuaalisuudesta voi olla vähäistä. Lasten ja nuorten uteliaisuus on luonnollista. Kaikenikäiset lapset voivat osoittaa kysymyksiä, joihin kasvattajan tulee olla valmis vastaamaan ikätasoisesti. (American Academy of Pediatrics 2023.)

4.5 Opinnäytetyöhön perustuva oppimateriaali

Kirjallisuuskatsaukseen perustuen rakentui oppimateriaali sijaishuollon ammattilaisille seksuaalisuuden puheeksiotosta lapsen ja nuoren kanssa. Oppimateriaali on koottu ThingLink-alustalle case-muodossa. ThingLink on suomalaisamerikkalainen vuonna 2010 perustettu yritys, jonka luomat palvelut tekevät kuvista sosiaalisia ja interaktiivisia. ThingLink- alustalla hyödynnetään 360-mediaa, 3D-malleja, fyysisiä esineitä sekä videoita ja kuvia erilaisten kokemusten ja kurssien luomiseen (ThingLink n.d.).

Case-muotoinen oppimateriaali valikoitui, koska sen avulla voidaan yhdistää teoria ja käytännön tietoa (Turun ammattikorkeakoulu 2024.). Case-tyyppisiä tehtäviä on jokaisesta ikäryhmästä yksi, yhteensä yhdeksän. Caseissa käsitellään fiktiivisen hahmon tai fiktiivisten hahmojen avulla seksuaalisuuden kehitystä kyseisessä ikäryhmässä. Jokaisessa casessa on kolme tai neljä avointa kysymystä, joihin vastaamisen jälkeen oppija näkee mallivastauksen. Caseihin on liitetty kuvapankista kuvat hahmottamaan kyseisen ikäryhmän kehitystä.

Hanke julkaisee oppimateriaalin AOE-sivustolla osana sijaishuollon henkilöstölle luotua opintokokonaisuutta. AOE-sivusto on avointen oppimateriaalien sivusto, jonne muun muassa opettajat, oppilaitokset sekä hankkeet voivat julkaista monipuolisesti erilaisia oppimateriaaleja (Opetushallitus n.d.). Oppimateriaalia ei ole tässä vaiheessa pilotoitu, mutta toimeksiantajana toimiva hanke on hyväksynyt sen osaksi opintokokonaisuuttaan.

Alla on liitetty kuvat oppimateriaalista. Kuvissa on esitelty jokainen case sekä tietoa oppimateriaalin etenemisestä. Ensimmäisessä kuvassa on oppimateriaaliin liittyvät tavoitteet sekä ohjeistus oppimateriaalissa etenemiseen. Toisessa kuvassa on valikointitaulukko, josta valitaan uusi case edellisen valmistuttua. Lopussa on esimerkki kuvat avoimesta kysymyksestä ja mallivastauksesta sekä valmiin casen pohjasta.

Oppimispolussa kuvataan seksuaalisuudessa tapahtuvia muutoksia ikäryhmittäin ja avoimien kysymysten avulla annetaan eväitä seksuaalisuuden puheeksiottoon lasten ja nuorten kanssa.

Oppimispolun tavoitteena on vahvistaa lasten ja nuorten seksuaalisuuteen liittyviä oikeuksia sekä korostaa seksuaalikasvatuksen merkitystä. Oppimispolku antaa myös mahdollisuuden pohtia omia toimintamalleja, asenteita ja tunteita seksuaalisuutta käsitellessä.

Oppimispolulla eteneminen tapahtuu seuraavanlaisesti:

1. Valitse minkä oppimispolun haluat suorittaa, järjestyksellä ei ole väliä, mutta suosittelimme etenemään ikäjärjestyksessä.
2. Lue ikäryhmään liittyvä case seksuaalisuudesta.
3. Vastaa avoimiin kysymyksiin, joita on casesta riippuen kolmesta neljään. Avoimeen kysymykseen vastattuasi näet mallivastauksen. Kysymykseen voi vastata vapaasti eikä vastaukset tule kenenkään nähtäville, tärkeintä on pohtia kysymystä ennen mallivastauksen perehtymistä.

Muista, että asioihin ei ole yhtä ainoaa oikeaa vastausta vaan tilanteet ovat rakennettu esimerkeiksi!

Antoisia hetkiä oppimispolun parissa! 😊

Lisätietoa saat lukiessa opinnäytetyön: "Oppimateriaali sijaishuollon henkilöstölle seksuaalisuuden puheeksiotosta lapsen ja nuoren kanssa".

Seksuaalisuuden puheeksiotto lapsen j...

Kuva 1. Oppimispolun tavoitteet ja ohjaus

Puheeksiotto

- Case 1 - Kiintymyssuhteen luominen (0–1 vuotias)
- Case 2 - Unnutus (2–3 vuotias)
- Case 3 - Kehon eroavaisuudet (4–5 vuotias)
- Case 4 - Kehon yksityisyys (6-vuotias)
- Case 5 - Esipuberteetin muutokset (7–8 vuotias)
- Case 6 - Nettiporno (9–10 vuotias)
- Case 7 - Kehonkuva (11–12 vuotias)
- Case 8 - Identiteetti (13–15 vuotias)
- Case 9 - Ehkäisymenetelmät (16–18 vuotias)

Seksuaalisuuden puheeksiotto lapsen j...

Kuva 2. Casen valintavalikko

Liisa on 9 kuukauden ikäinen lapsi. Liisa on kasvanut kaksin äitinsä Jaanan kanssa. Jaana on ollut pois työelämästä Liisan syntymästä asti, joten he ovat viettäneet paljon aikaa yhdessä. Jaanalla on ollut velvollisuuden tunne viettää mahdollisimman paljon aikaa Liisan kanssa, koska Liisan isä ei ole läsnä lapsen elämässä. Jaana on saanut omalta äidiltään tukea Liisan kanssa, ja Liisa onkin ollut ajoittain mummillaan hoidossa.

Jaanan on palattava takaisin osa-aikaisesti töihin. Mummi on luvannut olla Liisan kanssa äidin työvuorojen ajan. Kun äiti lähtee töihin Liisa on todella itkuinen ja ahdistuu erosta äitiin. Kun äiti tulee takaisin kotiin Liisa reagoi tuloon itkulla. Saadessaan äidiltä huomioita, syliä, halauksia ja hellyyttä, Liisa rauhoittuu.

Seksuaalisuuden puheeksiotto lapsen j...

Kuva 3. Case – Kiintymyssuhteen luominen (0–1-vuotias)

Vilma 2,5-vuotias lapsi. Vilma alkanut kosketella itseään ja kokee sen rauhoittavan häntä. Vilma koskettelee itseään erityisesti ennen nukkumaanmenoa. Vilma koskettelee itseään omilla käsillään, mutta joskus myös tyynyä vasten. Käsillään Vilma hieroo ja painelee sukupuolielimiään.

Lapsen itsetydytystä kutsutaan unnuttamiseksi. Vanhemmat miettivät miten heidän tulisi suhtautua lapsensa tilanteeseen. He haluavat, että Vilma oppii kehostaan myönteisesti. He kuitenkin ymmärtävät, että heidän tulee ottaa asia puheeksi Vilman kanssa, koska heidän on opetettava missä ja milloin itsensä koskettelu on sopivaa. Vilman mummo on jyrkästi sitä mieltä, että Vilma pitäisi käskä lopettamaan itsensä koskettelu. Vilman päiväkotiryhmässä oleva hoitaja on kuitenkin vakuuttanut vanhemmille sen olevan normaalia.

Seksuaalisuuden puheeksiotto lapsen j...

Kuva 4. Case – Unnutus (2–3-vuotias)

Mikko on 4-vuotias lapsi. Mikolla on pikkusisko Maria, joka on aloittanut vauvaiinnin. Tänäpä Mikon ja Marian isän on ollut pakko lähteä töihin, joten äiti ottaa Mikon mukaan vauvaiintiin hänen ja Marian kanssa. Äidin on otettava Mikko mukaan naisten pukuhuoneen puolelle. Hän ei ajattele sitä mitenkään ihmeellisenä asiana, Mikkohän on vasta 4-vuotias.

Mikko on naisten pukuhuoneessaan ollessaan hiljainen ja tarkkailee ympäristöään. Äidillä on kiire vauvaiintiin Marian kanssa, joten he kiirehtivät pukuhuoneessa eikä hän kiinnittä Mikon käytökseen huomiota. Kotiuduttuaan perhe istuu ruokapöytään. Mikko kysyy äidiltään ihmetellen mm. kehon muodoista ja vanhemmista ihmisistä.

Seksuaalisuuden puheeksiotto lapsen j...

Kuva 5. Case – Kehon eroavaisuudet (4–5-vuotias)

Lasse on 6-vuotias esikoululainen. Lassen vanhemmat ovat menehtyneet hänen ollessaan vauva ja asuu nyt sijaisperheessä. Hän on muuttanut nykyiseen sijaisperheeseensä vajaa vuosi sitten. Lasse viihtyy sijaisperheen luona, mutta ei kutsu perheen vanhempia äidiksi ja isäksi. Lassen mummi on hänen biologisen äitinsä äiti. Lasse käy mummin luona kylässä viikoittain.

Lasse on mummillaan kylässä ja hänellä on kova vessahätä. Hän haluaisi mennä vessaan, mutta ei halua mummia mukaan. Hän on oppinut esikoulussa ollessaan, että "vessahommat" hoidetaan itsenäisesti. Hän tarvitsee edelleen osiltaan apua vessakäyntien yhteydessä, mutta ei haluaisi mummin auttavan. Lasse alkaa olemaan levoton ja mummi kyselee, että onko hänellä jokin hätä. Lasse rupeaa itkemään ja pyytää sijaisäänsä tulemaan hakemaan häntä. Mummi hieman hämmästyy ja pahastuu, eikä osaa reagoida Lassen hätään. Mummi soittaa Lassen sijaisisän, Eeron paikalle. Kun sijaisisä on tullut paikalle, Lasse menee suoraan vessaan ja hetken päästä huutaa vessasta apua. Sijaisisä menee auttamaan häntä. Sijaisisä Eero ja mummi ovat molemmat hieman ihmeissään. Lassen tullessa vessasta hän jatkaa täysin normaalisti leikkejä mummin luona eikä enää kaipaa aikuisia.

Seksuaalisuuden puheeksiotto lapsen j...

Kuva 6. Case – Kehon yksityisyys (6-vuotias)

Emil on 8-vuotias hyvin liikunnallinen poika. Hän harrastaa jalkapalloa ja intoutuu usein koulussa välituntisin pelaamaan koulun kentällä. Liikuntatunneilla Emil pitää erityisesti lajeista, joissa saa juosta paljon. Viime aikoina Emil on kuitenkin alkanut tuntemaan epävarmuutta välituntien ja koululiikunnan suhteen. Kotona asiasta ei olla tietoisia, koska Emil edelleen viihtyy koulun ulkopuolella jalkapallon parissa.

Emilin epävarmuus johtuu siitä, että hänen hikensä on alkanut haisemaan liikunnan jälkeen eikä hän tiedä miten reagoisi asiaan. Emilin epävarmuus on vaikuttanut koulussa siihen, että hän ei enää samalla tavalla osallistu liikuntaan koulussa. Nyt opettaja on päättänytkin pyytää Emilin keskustelemaan hänen kanssaan. Emil kertoo opettajalle huolestaan ja siitä, että ei tiedä mitä tekisi, koska ei halua palata luokkaan hieltä haisevana välituntien tai liikuntatuntien jälkeen. Emil kertoo, että hän käy kotona aina jalkapallotreenien jälkeen saunassa, joka poistaa hänen hien hajunsa.

Seksuaalisuuden puheeksiotto lapsen j...

Kuva 7. Case – Esipuberteetin muutokset (7–8-vuotias)

Eetu on 9-vuotias. Eetu on kuullut kavereidensa puhuvan nettipornosta. Hän ei ole kuullut aikaisemmin pornosta mitään ja olisi kiinnostunut tutustumaan aiheeseen lisää. Eetu päättää etsiä tietoa pornosta netistä. Tiedonhaun tuloksena on sivustoja, joilla on kuvia ja videoita. Kuvien ja videoiden katsominen herättää Eetussa hämmentäviä ja pelottavia tunteita, mutta myös uteliaisuutta.

Seksuaalisuuden puheeksiotto lapsen j...

Kuva 8. Case – Nettiporno (9–10-vuotias)

12-vuotias Sara on alkanut kiinnittämään huomioita aikaisempaa enemmän omaan kehoonsa ja ulkonäköönsä. Hän vertailee itseään paljon muihin, niin koulussa ystäviensä keskuudessa kuin sosiaalisessa mediassakin. Sosiaalista mediaa selatessaan hän etsii erilaisia tilejä, joissa häntä vanhemmat ihmiset uskaltavat esittäytyä sellaisina kuin ovat. Hän on kateellinen, koska ei uskalla tehdä muutoksia ulkonäkönsään, vaikka tahtois. Hänen äitinsä on työssä, jossa pukeutuu siististi ja ammattimaisesti. Kun he ovat äidin kanssa ostamassa hänelle uusia vaatteita, äiti ehdottaa hänelle erilaisia vaaleanpunaisia röyhelöillä korostettuja vaatteita ja asusteita. Sara on mukavimmillaan kun saa pukea koulupäivän jälkeen kotona löysät housut ja hupparin ylleen. Sara haluaisi enemmän tuoda omaa tyyliään esille myös koulussa. Kesä on tulossa ja hän löysi kirpputorilta itselleen todella hienot polvimittaiset shortsit, jotka osti äidiltä salaa. Myös hiusten leikkaaminen on käynyt Saran mielessä.

Seksuaalisuuden puheeksiotto lapsen j...

Kuva 9. Case – Kehonkuva (11–12-vuotias)

Joonas on 14-vuotias nuori. Joonaksen kaveriporukassa on alkanut keskustelut ihastumisista sekä parisuhteista. Muutama Joonaksen hyvä ystävä on kertonut olevansa ihastuneita luokan tyttöihin. Joonaksessa nämä keskustelut aiheuttavat epävarmuutta ja häntä on alkanut pelottamaan ajatus siitä, että häneltä kysytään näihin asioihin liittyviä kysymyksiä. Joonas on epävarma siitä, pitääkö hän pojista, tytöistä vai molemmista. Joonas on myös pohtinut, että pitääkö hän kenestäkään sillä tavalla kuin ystävänsä pitävät tytöistä. Joonaksen luokkalaiset ovat myös vitsailleet seksuaalisuudesta ja sukupuoliyhteisyydestä, joka edelleen lisää Joonaksen epävarmuutta asiaa kohtaan. Hän ei oikein tiedä kenelle uskaltaisi kertoa asiasta. Joonas pohtii, että tuleeko hänen tosiaan jo nyt olla täysin varma siitä mitä tuntee.

Seksuaalisuuden puheeksiotto lapsen j...

Kuva 10. Case – Identiteetti (13–15-vuotias)

Erika on 17-vuotias nuori. Hän on seurustellut 18-vuotiaan Ilarin kanssa nyt kuukauden. Erika ja Ilari ovat ilmaisseet välittävänsä toisistaan. He ovat myös keskustelleet ensimmäisestä kerrastaan ja haluavat sen olevan erityinen. Erika on huolissaan ehkäisystä. Hän haluaa varmistaa, että he käyttävät ehkäisyä. Erika on aiemmin käyttänyt hormonaalista ehkäisyä, mutta sittemmin lopettanut sen. Erika pohtii kovasti, kuinka ottaisi asian puheeksi Ilarin kanssa. Myös Ilari on miettinyt erilaisia ehkäisymenetelmiä. Hän kuitenkin kokee, ettei oikein tiedä mitään ehkäisymenetelmistä. Hän tietää, että voisi käydä kaupassa ostamassa kondomeja, mutta ei tiedä minkälaisia. Molemmat nuoret siis miettivät eri ehkäisymenetelmiä omilla tahoillaan sekä sitä, mistä voisivat saada lisätietoa asiasta.

Seksuaalisuuden puheeksiotto lapsen j...

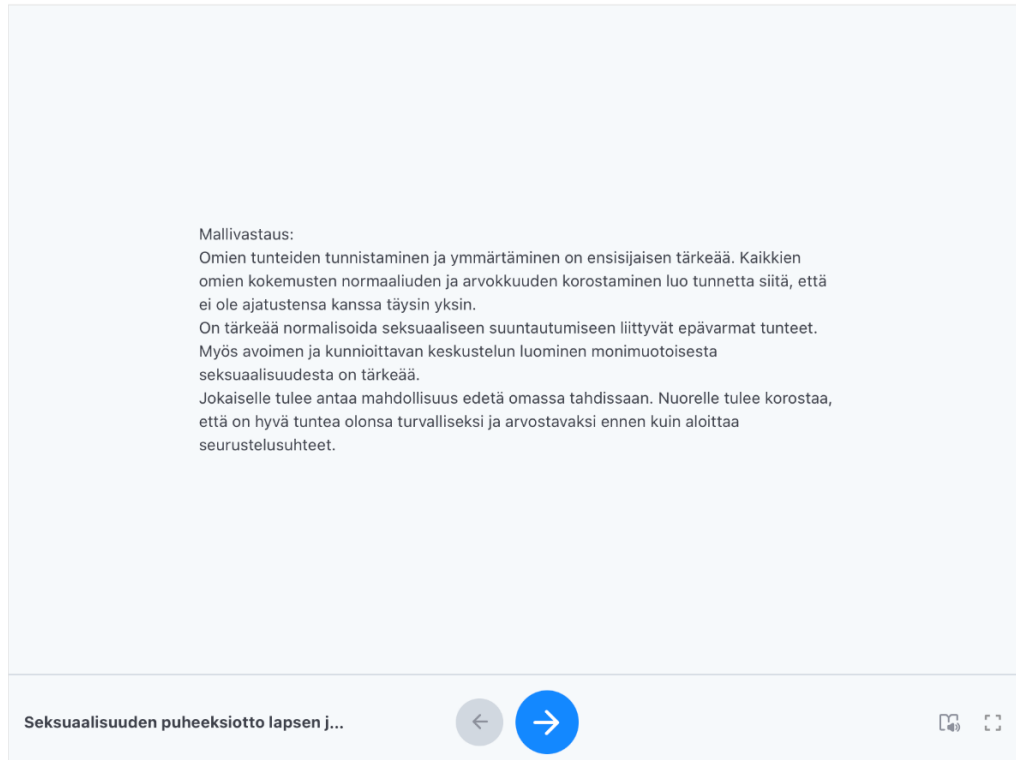
Kuva 11. Case – Ehkäisymenetelmän valinta (16–18-vuotias)

Miten luodaan turvallinen ja hyväksyvä ympäristö itselle ja muille?

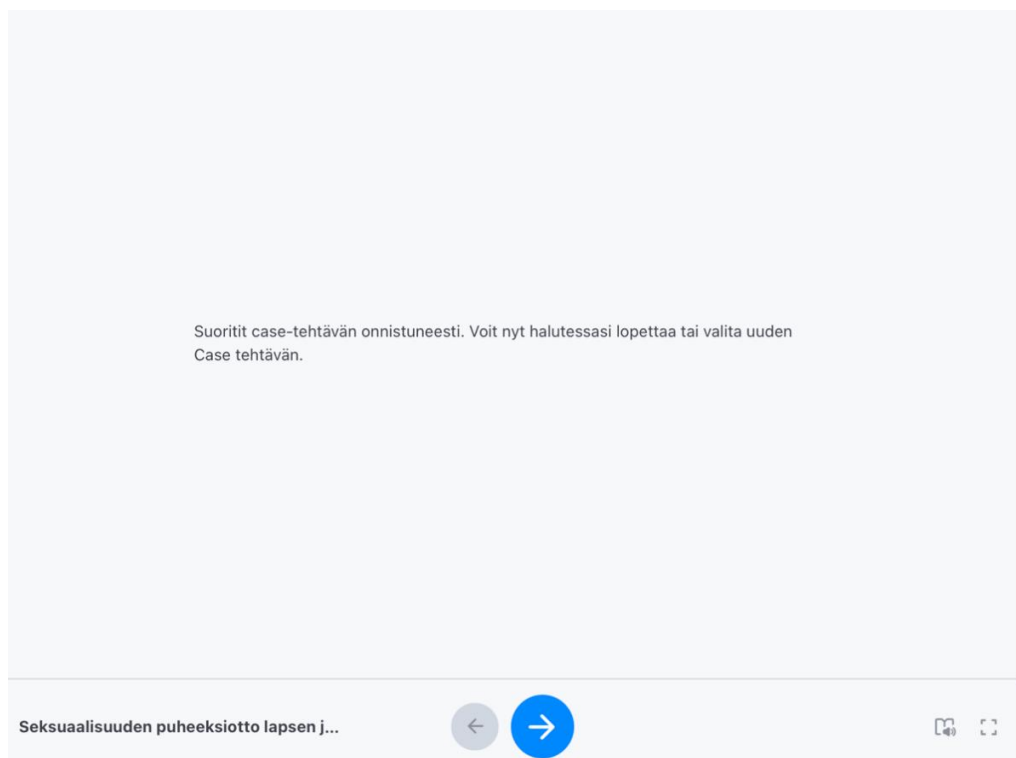
Kirjoita vastaus tähän

Seksuaalisuuden puheeksiotto lapsen j...

Kuva 12. Esimerkkinä avoin kysymys casesta 'Identiteetti (13–15-vuotias)'

Kuva 13. Esimerkinä mallivastaus casesta 'Identiteetti (13–15-vuotias)'

Kuva 14. Esimerkki valmistuneesta casesta

5 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyö rakennettiin kirjallisuuskatsauksena pääosin julkisten julkaisujen ja tietolähteiden pohjalta, joten tutkimusluvan hakemiselle ei ollut tarvetta. Käytetyistä julkaisuista osa vaati Turun ammattikorkeakoulun Haka-käyttäjätunnuksella kirjautumisen.

Ammattikorkeakoulut käyttävät Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ohjeita ja suosituksia hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Hyvän tieteellisen käytännön ohje pitää sisällään tärkeitä lähtökohtia opinnäytetyötä tekeville. Tutkimuseettinen neuvottelukunta on opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntijaelin. Hyvän tieteellisen käytännön eli HTK:n peruseriaatteita ovat luotettavuus, rehellisyys, vastuunkanto ja arvostus. HTK:n mukaan tulokset ovat uskottavia ja eettisesti hyväksyttäviä vain näiden periaatteiden täytyttyä.

(Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2024.) Eettisten suositusten tavoitteena on edistää opinnäytetöiden hyvää tieteellistä käytäntöä ja laadukkuutta, ennaltaehkäistä tieteellistä epärehellisyyttä sekä yhtenäistää ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöprosessia. (Arene 2020.)

Opinnäytetyöprosessissa noudatettiin Tutkimuseettisen neuvottelukunnan kansainvälisiin ja kansallisiin tutkimuseettisiin periaatteisiin ja suosituksiin perustuvia eettisiä. Opinnäytetyössä eettisyys tarkoittaa tutkimuseettisten ohjeiden noudattamista sekä opinnäytetyön suunnittelua, toteuttamista ja raportointia ammattikorkeakoulun ohjeiden mukaisesti. (Arene 2020.)

Opinnäytetyön aihe saattaa olla osalle tai osittain eettisesti arka. Tämän opinnäytetyön tekemiseen se ei vaikuttanut, koska opinnäytetyö toteutettiin kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsauksessa otetaan huomioon kaikki löytynyt luotettava tieto. Opinnäytetyössä on koko prosessin ajan pyritty varmistamaan, että kaikki toiminta on eettistä ja säännösten mukaista.

Luotettavuus perustui hakusanojen ja tietokantojen luotettavuuteen sekä niiden monipuoliseen käyttöön. Haku tietokannoista oli haastavaa. Tietoa löytyi paljon, mutta kohdennettua tietoa lapsen seksuaalisuudesta sekä seksuaalisuuden puheeksioton malleista löytyi vähän. Hakusanoja lisättiin rajallisen tiedon

perusteella, ja hakusanojen lisäämisen jälkeen voidaan arvioida hakusanat riittäviksi. Mainittujen tietokantojen (taulukko 1.) lisäksi tiedonhakua tehtiin myös muista tietokannoista, mutta tuloksetta. Manuaalisella tiedonhaulla täydennettiin iso osa puuttuvasta materiaalista. Tutkimustiedon rajallisuus on luotettavuutta heikentävä tekijä. Luotettavuutta vahvistavaksi tekijäksi voidaan nimetä opinnäytetyön kahden eri tekijän kattavat ja asianmukaiset haut monista eri tietokannoista.

Plagioinnin välttämiseksi opinnäytetyössä noudatettiin lähteiden ja viitteiden asianmukaista merkintätapaa Turun ammattikorkeakoulun lähdemerkintäohjeiden mukaisesti. Opinnäytetyöhön perustuva oppimateriaali on luotu opinnäytetyössä käytettyjen julkaisujen ja lähteiden perusteella. Opinnäytetyö on tarkastettu plagioinnintunnistusjärjestelmässä ennen sen arviointia ja julkaisua Theseuksessa.

Tiedonhakua rajattiin mahdollisimman luotettavan ja ajantasaisen tiedon takaamiseksi vuosien 2015–2025 välille, poikkeuksena Kangasniemi ym. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: Eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon vuodelta 2013, Salminen ym. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin vuodelta 2011 sekä Ryttyläinen ja Virolainen Lupa puhua: asiakkaan ja potilaan seksuaaliohjaus hoitotyössä vuodelta 2009.

Ennen opinnäytetyön toteuttamista tehtiin suunnitelma opinnäytetyöstä sekä keskusteltiin toimeksiantajan kanssa. Toimeksiantajan kanssa käytiin keskustelu siitä mitä opinnäytetyö tulee sisältää. Opinnäytetyön pohjalta luotu oppimateriaali on tehty valtakunnalliselle VAASI-hankkeelle. Oppimateriaalin käyttöoikeudet on annettu hankkeelle. Hanke julkaisee oppimateriaalin osana sijaishuollon henkilöstölle luotua opintokokonaisuutta AOE-sivustolla.

6 Pohdinta

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvailla lapsen ja nuoren seksuaalikehitystä sekä erilaisia seksuaalisuuden puheeksioton malleja ja luoda oppimateriaali sijaishuollon henkilöstölle. Opinnäytetyö toteutettiin narratiivisena kirjallisuuskatsauksena. Narratiivisen kirjallisuuskatsauksen avulla luotiin laaja kuva käsiteltävästä aiheesta sekä kuvailtiin tutkittua tietoa laaja-alaisesti. Kirjallisuuskatsaus perustui rakenteeltaan työtä varten luotuihin ohjaaviin kysymyksiin, joihin saatiin julkaisujen ja lähteiden perusteella kattavat vastaukset. Tutkimustiedon rajallisuus toi haasteita lähdeaineiston löytämiseen. Löydetty tieto seksuaalisuudesta keskittyi pääosin aikuisiin ja rajatumpaa tietoa löytyi erilaisten sairauksien vaikutuksesta seksuaalisuuteen.

Opinnäytetyön tuotoksena syntyi case-pohjainen oppimateriaali sijaishuollon henkilöstölle. Lähdeaineistona hyödynnettiin opinnäytetyön kirjallisuuskatsauksessa käytettyä tutkimustietoa ja kirjallisuutta.

Oppimateriaaliin luotiin jokaiselle ikäryhmälle sopiva esimerkkitalanne sekä avoimia kysymyksiä, jotka lisäävät oppijan perehtymistä käsiteltävään asiaan. Oppimateriaalissa käsiteltiin käytännön tasolla seksuaalisuuden kehittymistä ikäryhmittäin sekä sen puheeksiottoa erilaisissa tilanteissa. Oppimateriaalia ei ole pilotoitu, mutta opinnäytetyön toimeksiantajana toimiva VAASI-hanke on hyväksynyt sen opintokokonaisuuteensa.

Opinnäytetyön tekijät ovat tehneet saumatonta yhteistyötä. Työn tekeminen on ollut sujuvaa koko prosessin ajan. Työnjako on ollut tasainen ja opinnäytetyötä on työstetty yhdessä sekä itsenäisesti. Opinnäytetyön etenemisestä on huolehdittu yhteisten tapaamisten ja niissä tehtyjen suunnitelmien avulla.

Jatkotutkimuksena oppimateriaalin toimivuutta sijaishuollossa tulisi tarkastella. Palautetta sen vaikutettavuudesta sekä hyödyllisyydestä sijaishuollossa olisi rakentavaa saada. Laajemmassa kuvassa tutkittua tietoa lasten ja nuorten seksuaalisuudesta kokonaisvaltaisesti tulisi olla enemmän. Myös lasten ja nuorten seksuaalisuudesta sekä seksuaalikasvatuksesta tulisi puhua kouluissa

enemmän. Terveysthuollon ammattilaisten koulutusta aiheesta tulisi kehittää ja laajentaa.

Lähteet

American Academy of Pediatrics. 28.3.2023. When & how talk with your child about sex. Viitattu 18.2.2025. <https://www.healthychildren.org/English/ages-stages/preschool/Pages/Talking-to-Your-Young-Child-About-Sex.aspx>

Arene ry 2020. Ammattikorkeakoulujen Opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu 28.3.2025. <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382>

Bildjuschkin K. 2015. Seksuaalikasvatuksen tueksi. THL. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TYÖ2016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5&isAllowed=y

Bildjuschkin, K. 18.10.2022. Lasten ja nuorten seksuaalikasvatus vanhemmuuden näkökulmasta. Lääkärikirja Duodecim. Viitattu 18.2.2025. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00956#s17>

Euroopan elintarviketurvallisuusviranomainen, Efsa n.d. Meta-analyysi. Viitattu 14.3.2025. <https://www.efsa.europa.eu/fi/glossary/meta-analysis>

Ghafoori, F.; Bagheri, M.; Dehghan-Nayeri, N.; Khakbazan, Z. Haghani, H.; Hedayatnejad, M.; & Samadaee-Gelekholaee, K. 2022. Effectiveness of Sexual Counseling Using BETTER Model to Promote Sexual Function and Satisfaction of Married Women with Multiple Sclerosis. Viitattu 27.3.2025. Vaatii käyttäjätunnuksen. <https://research-ebSCO-com.ezproxy.turkuamk.fi/c/5komzs/viewer/html/6bqwrcha3f>

Grossman, J. & Richer, A. 15.10.2021. Parents perspectives on talk with their adolescent and emerging adult children about sex: A longitudinal analysis. Viitattu 18.2.2025. <https://www.wcwoonline.org/Journal-Publications/parents-perspectives-on-talk-with-their-adolescent-and-emerging-adult-children-about-sex-a-longitudinal-analysis>

Healthy Children 17.4.2023. Sexual Behaviors in Young Children: What's Normal, What's Not? American Academy of Pediatrics Council on Child Abuse and Neglect. Viitattu 20.3.2025. <https://www.healthychildren.org/English/ages-stages/preschool/Pages/Sexual-Behaviors-Young-Children.aspx>

Hiitti, M. 8.12.2021. Tarviiko seksuaalisuudesta puhua? Tamk- blogi. Viitattu 24.3.2025. <https://blogs.tuni.fi/tamkblogi/opiskelu/tarvitseeko-seksuaalisuudesta-puhua/>

HUS 25.7.2024. Lapsen seksuaalinen käyttäytyminen. Viitattu 29.3.2025.

<https://www.hus.fi/potilaalle/hoidot-ja-tutkimukset/lapset-ja-nuoret/lapsen-seksuaalinen-kayttaytyminen#lapsen-seksuaalinen-kehitys-ja>

Hyvä kysymys, Väestöliitto. 19.12.2018. Kehotunnekasvatuksesta

seksuaalikasvatukseen. Viitattu 23.2.2025. <https://www.hyvakysymys.fi/kurssi/lapsen-kehotunnekasvatus-verkkokurssi/kehotunnekasvatuksesta-seksuaalikasvatukseen/>

Ihme, A. & Rainto, S. 1.6.2017. Seksuaalisuus näkyy vahvasti nuoren elämässä.

Rinnakkaistalenne. Kaleva. Viitattu 22.3.2025.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/132535/Ihme_Seksuaalisuus_nakyy.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Jamk 10.3.2025. 8 Kirjallisuuskatsaukset. Viitattu 14.3.2025.

<https://help.jamk.fi/opinnaytetyon-ohjaus/fi/kirjallisuuskatsaukset/>

Juuma, A. & Sorsa, S. 2022. Vanhempien ajatuksia 7-9 vuotiaiden lasten seksuaalikasvatuksesta. Opinnäytetyö (AMK). Terveys- ja hyvinvointialat. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 30.3.2025.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/703981/Juuma_Anni_ja_Sorsa_Sanna.pdf;jsessionid=968D9828D9229717CFCCF4F19ABC1E20?sequence=2

Kaitala, E.; Hjort, E.; Nyrhinen, T.; Aarnio, H.; & Laaksonen, C.

Seksuaalikasvatus nuorten näköiseksi – seksuaalikasvatusmateriaalin

kehittäminen yhdessä nuorten kanssa. LIITO-lehti. Viitattu 24.3.2025. Vaatii käyttäjätunnuksen.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/790637/Kaitala_et_al_Seksuaalikasvatus_2022.pdf?sequence=1

Kangasniemi, M; Utriainen, K.; Ahonen, S.; Pietilä, A-M.; Jääskeläinen, P. & Liikanen,

E. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksistä jäsenettyyn tietoon. Viitattu 18.2.2025. <https://journal.fi/hoitotiede/article/view/128286/77409>

Lajunen, K.; Andell, M. & Ylenius-Lehtonen, M. 2019. Tunne- ja turvataitoja lapsille.

Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, THL.

Viitattu 22.3.2025. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126027/Tunne-%20ja%20turvataitoja%20lapsille_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Mannerheimin lastensuojeluliitto, MLL 2024. Seksuaalisuudesta puhuminen

pienelle lapselle. Viitattu 11.2.2025. <https://www.mll.fi/vanhemmille/vinkkeja-lapsiperheen-arkeen/seksuaalisuudesta-puhuminen-pienelle-lapselle/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto, MLL. 7.7.2023. 12-15 vuotiaan seksuaalinen kehitys. Viitattu 25.2.2025. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/12-15-v/12-15-vuotiaan-seksuaalinen-kehitys/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto, MLL 14.11.2023. 15-18-vuotiaan seksuaalinen kehitys. Viitattu 25.2.2025. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/15-18-v/15-18-vuotiaan-seksuaalinen-kehitys/>

Manninen, S. 2024. Seksuaaliterveyden opetuksen tulisi olla läsnä läpi opintojen. Kätilölehti, 3, s.42-44. Viitattu 24.3.2025. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/879949/Seksuaaliterveyden_opetuksen_tulisi_olla_lasna_lapi_opintojen.pdf?sequence=1

Marjamaa, M. & Sinisalo, R. 3.6.2022. Kirjallisuuskatsauksen ohjaus- perustana tutkimuskysymys ja ohjaushaastattelu. Viitattu 18.2.2025. <https://www.kreodi.fi/arkisto/artikkelit/kirjallisuuskatsauksen-ohjaus-perustana-tutkimuskysymys-ja-ohjaushaastattelu.html>

Mielenterveystalo n.d. Puheeksiotto työpaikalla. Viitattu 20.2.2025. <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/mielenterveys-ja-toimintakyky/puheeksiotto-tyopaikalla>

Mäki, S. 1.8.2016. Seksuaalikasvatusta nuorille – Opettajan opas. Suomen Rfsu. Viitattu 24.3.2025. <https://cdn3.utbudet.com/storage/ma/166cd907941c47b2b865e2defec5ea/a8e9e7d592b640d1bbafefbdaf243ca7/pdf/D66960A77407DC3059167A281768517370216851/RFSU%20Opettajan%20opas%202016.pdf>

National library of medicine. 2015. Children`s Attachment: Attachment in Children and Young People Who Are Adobted from Care, in Care or at High Risk of Going into Care. The British Psychological Society & The Royal College of Psychiatrists. Viitattu 21.3.2025. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK356196/>

Nazari, S.; Keramatkar, M.; Moghdehipanah, H. & Olfati, S. 2023. The Effect of Ex-PLISSIT Model on Sexual Satisfaction in Women with Multiple Sclerosis. Viitattu 25.3.2025. Vaatii käyttäjätunnuksen. <https://research-ebSCO-com.ezproxy.turkuamk.fi/c/5komzs/viewer/html/gwalxuba65>

Nazarzadeh, S.; Moghaddam-Tabrizi ; Haghighi, M.& Gharaaghaji-Asl, R. 8.9.2024. Effect of WhatsApp-based BETTER model sexual counselling on sexual function and sexual quality of life in breast cancer survivors: a randomized control trial. BMC Women`s Health. Viitattu 26.3.2025. Vaatii käyttäjätunnuksen. <https://research-ebSCO-com.ezproxy.turkuamk.fi/c/5komzs/viewer/html/22oiymacmi>

Nuortennetti 5.1.2024. Kypsyvä seksuaalisuus. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 18.2.2025.

<https://www.nuortennetti.fi/seksuaalisuus/kypsyva-seksuaalisuus/>

Omaperhe 8.10.2024. Nuoren kasvu ja kehitys. Viitattu 30.3.2025.

<https://omaperhe.fi/nuori-13-17v/kasvu-ja-kehitys/nuoren-kasvu-ja-kehitys>

Omaperhe 23.1.2025. Nuoren seksuaaliterveys. Viitattu 30.3.2025.

<https://omaperhe.fi/nuori-13-17v/kasvu-ja-kehitys/nuoren-seksuaaliterveys>

Omaperhe 8.1.2025. Seksuaalinen kehitys. Viitattu 30.3.2025.

<https://omaperhe.fi/nuori-13-17v/kasvu-ja-kehitys/seksuaalinen-kehitys>

Opetushallitus n.d. Avointen oppimateriaalien kirjasto. Viitattu 28.3.2025

<https://www.oph.fi/fi/palvelut/avointen-oppimateriaalien-kirjasto>

Ozdemir S.; Gangal, A. & Erenel, A. 6/2024. The effect on Sexual Counseling Based on PLISSIT and EX-PLISSIT Models on Sexual Function, Satisfaction, and Quality of Life: A Systematic Review and Meta-Analysis. Viitattu 6.3.2025.

<https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11390780/>

Pelastakaa Lapset 2024. Tietoa ja menetelmiä lasten seksuaalikasvatuksen tueksi. Child sexual abuse prevention and education. Viitattu 29.3.2025.

https://www.pelastakaalapset.fi/wp-content/uploads/2024/06/wp2_seksuaalikasvatusmateriaalia-5%E2%80%9338-vuotiaille_final.pdf

Rantanen, E. & Seppälä, J. 2019. Synnyttäneen naisen terveen kehonkuvan tukeminen ja intiimiterveyden edistäminen – Opas terveydenhoitajille. Opinnäytetyö (AMK). Terveydenhoitajakoulutus. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu. Viitattu 7.3.2025.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/161678/Opas%20terveydenhoitajille.pdf?sequence=6>

Rezaei-Fard, M.; Lofti, R.; Rahimzadeh, M. & Merghati-Khoei, E. 2019. Effectiveness of Sexual Counseling Using PLISSIT Model to Promote Sexual Function of Fomen with Spinal Cord Injury: A Randomized Controlled Trial. Viitattu 26.2.2025. Vaatii käyttäjätunnuksen. <https://research-ebSCO-com.ezproxy.turkuamk.fi/c/5komzs/viewer/html/azsh3s7msn>

Ryttyläinen, K. & Virolainen, L. 2009. Lupa puhua: Asiakkaan ja potilaan seksuaaliohjaus hoitotyössä. Viitattu 13.3.2025. <https://fias.fi/wp-content/uploads/2017/03/LupaPuhua.pdf>

Salim, Hanan M.; Abdelmodem, Merwat M. & Elsayed, Ahlam M. Jan-Apr/2023. Nursing counseling utilizing BETTER model on sexuality, marital satisfaction and quality of life among cervical cancer women. Egyptian Nursing Journal. Viitattu 20.3.2025.

https://journals.lww.com/egnj/fulltext/2023/20010/nursing_counseling_utilizing_better_model_on.7.aspx

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopisto. Viitattu 18.2.2025.

https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf

Shami, M.; Montazeri, A.; Faezi S.; Behboodi, M. & Zahra 2023. The Effect of Sexual Counseling Based on EX-PLISSIT Model on Improving the Sexual Function of Married Women with Systemic Lupus Erythematosus: A Randomized Controlled Trial. Viitattu 25.3.2025. Vaatii käyttäjätunnuksen. <https://research-ebSCO-com.ezproxy.turkuamk.fi/c/5komzs/viewer/html/7q4zjou4fb>

<https://research-ebSCO-com.ezproxy.turkuamk.fi/c/5komzs/viewer/html/7q4zjou4fb>

Sikala, I.; Tuura, J.; Myllykangas, K. & Tölli, S. 25.5.2020. Ikätasoinen seksuaalikasvatus on lapsen turva. ePooki 34/2020. Viitattu 24.3.2025.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/339593/ePooki%2034_2020.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Sinisaari-Eskelinen, M; Jouhki, M-R; Tervo P. & Väisälä, M. 2016. Journal of medicine. Tools for sexual counselling from Plissit to Better. Viitattu 6.2.2025.

<https://journal.fi/sla/article/view/59673/20723>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, THL 31.12.2024. Lastensuojelun toimijoiden tehtävät, kelpoisuus, mitoitus ja täydennyskoulutus. Viitattu 18.2.2025.

<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/hallinto/lastensuojelun-sosiaalityontekijan-kelpoisuus-ja-tehtavat>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, THL. 7.12.2023. Seksuaalisuuden ja sukupuolen sanasto. Viitattu 11.2.2025. <https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/seksuaalisuus-puheeksi/seksuaalisuuden-ja-sukupuolen-sanasto>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, THL. 7.12.2023. Seksuaalisuus puheeksi.

Viitattu 18.2.2025. <https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/seksuaalisuus-puheeksi>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, THL 21.3.2024. Sijaishuolto. Viitattu

18.2.2025. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/lasten-ja-nuorten-lastensuojeluopas/lastensuojelun-toiminta/sijaishuolto>

Terveyskylä n.d. Unnutus. Viitattu 20.2.2025.

<https://www.terveyskyla.fi/lastentalo/tietoa-lasten-sairauksista/kohtausoireet-lapsilla/lapsilla-esiintyvia-kohtausoireita/unnutus>

ThingLink n.d. About ThingLink. Viitattu 11.3.2025. <https://www.thinglink.com/about>

Tokola M. & Airo R. 2024. Kiintymyssuhteet ja kiintymyssuhdemallit. Lääkärikirja Duodecim. Viitattu 26.3.2025. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01359>

Turun ammattikorkeakoulu 13.11.2024. Talk by students. Case Pirkko— verkko-oppimateriaali avuksi teorian ja käytännön yhdistämiseen aivoinfarktin akuuttihoitossa. Viitattu 28.3.2025.

<https://talkbystudents.turkuamk.fi/sairaanhoito/case-pirkko-verkko-oppimateriaali-avuksi-teorian-ja-kaytannon-yhdistamiseen-aivoinfarktin-akuuttihoitossa/>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta, TENK 22.4.2024. Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). Viitattu 11.2.2025. <https://tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>

Vaativan sijaishuollon osaamisen kehittäminen, VAASI-hanke n.d. Viitattu 18.2.2025. <https://vaasihanke.turkuamk.fi/>

Varsinais-Suomen hyvinvointialue, Varha n.d. Lastensuojelun sijaishuolto. Viitattu 18.2.2025. <https://www.varha.fi/fi/palveluhakemisto/lastensuojelun-sijaishuolto>

Varsinais-Suomen hyvinvointialue, Varha n.d. Seksuaalisuus ja ikäkaudet. Viitattu 18.2.2025.

<https://www.varha.fi/fi/palvelut/terveysasemapalvelut/seksuaalisuus/seksuaalisuus-ja-ikakaudet>

Väestöliitto n.d. Lapsi ja seksuaaliterveys. Viitattu 11.2.2025.

<https://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/seksuaaliterveys/lapsi-ja-seksuaaliterveys/>

Väestöliitto n.d. Lapsen seksuaalinen kehitys. Viitattu 18.2.2025.

<https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/keho-ja-tunteet/lapsen-seksuaalisuus/>

Väestöliitto 2018. Mitä on seksuaalisuus? Viitattu 18.2.2025.

<https://www.hyvakysymys.fi/video/mita-on-seksuaalisuus/>

Väestöliitto n.d. Seksuaalikasvatus. Viitattu 18.2.2025.

<https://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/seksuaalikasvatus/>

Väestöliitto 2020. Tue lapsen seksuaalista kehitystä, ikätasoinen lapsilähtöinen kehotunnekasvatus. Ikävuodet 0-1 vuotiaan seksuaalisessa kehityksessä. Viitattu 18.2.2025.

<https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/44256a66-haitari-suomi-0-1v.pdf>

Väestöliitto 2020. Tue lapsen seksuaalista kehitystä, ikätasoinen lapsilähtöinen kehotunnekasvatus. Ikävuodet 2-3 vuotiaan seksuaalisessa kehityksessä. Viitattu 18.2.2025. <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/a583d68f-haitari-suomi-2-3v-netti.pdf>

Väestöliitto 2020. Tue lapsen seksuaalista kehitystä, ikätasoinen lapsilähtöinen kehotunnekasvatus. Ikävuodet 4-5 vuotiaan seksuaalisessa kehityksessä. Viitattu 20.2.2025. <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/7a85131f-haitari-suomi-4-5v.pdf>

Väestöliitto 2020. Tue lapsen seksuaalista kehitystä, ikätasoinen lapsilähtöinen kehotunnekasvatus. Ikävuodet 6 vuotiaan seksuaalisessa kehityksessä. Viitattu 20.2.2025. <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/54535762-haitari-suomi-6v.pdf>

Väestöliitto 2019. Tue lapsen seksuaalista kehitystä, ikätasoinen lapsilähtöinen kehotunnekasvatus. Hei, mitä minussa tapahtuu -juliste 7-12 v. Viitattu 20.2.2025. https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/b0d0adbc-vaestoliitto_a1_alakoulu_2019_uusilogo.pdf

Väestöliitto 2021. Unnutus. Viitattu 20.2.2025 <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2021/03/10d0c59f-unnutus.pdf>